

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

ANTONIJA JAKAS

**INSTITUCIONALNI PRISTUP U
RESOCIJALIZACIJI POREMEĆAJA U
PONAŠANJU**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2014.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

ANTONIJA JAKAS

**INSTITUCIONALNI PRISTUP U
RESOCIJALIZACIJI POREMEĆAJA U
PONAŠANJU**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: dr. sc. Neven Hrvatić, red. prof.

Zagreb, 2014.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ŠTO SU POREMEĆAJI U PONAŠANJU?	2
2.1. RAZLIČITE DEFINICIJE POJMA I FENOMENA POREMEĆAJA U PONAŠANJU.....	2
2.2. FENOMENOLOGIJA POREMEĆAJA U PONAŠANJU.....	4
2.2.1. <i>Eksternalizirani poremećaji u ponašanju</i>	5
2.2.2. <i>Internalizirani poremećaji u ponašanju</i>	6
2.2.3. <i>Konzumacija psihoaktivnih tvari</i>	7
2.2.4. <i>Poremećaji tijekom školovanja</i>	7
2.3. ETIOLOGIJA POREMEĆAJA U PONAŠANJU.....	8
2.4. DRUŠTVENE IMPLIKACIJE POREMEĆAJA U PONAŠANJU	11
3. ŠTO JE PEDAGOŠKA RESOCIJALIZACIJA?.....	12
3.1. IZVANINSTITUCIONALNI PRISTUP RESOCIJALIZACIJI POREMEĆAJA U PONAŠANJU.....	13
3.2. INSTITUCIONALNI PRISTUP RESOCIJALIZACIJI POREMEĆAJA U PONAŠANJU.....	16
4. DOMOVI ZA ODGOJ DJECE I MLADEŽI	20
4.1. USTROJSTVO I ORGANIZACIJA DOMOVA ZA ODGOJ DJECE I MLADEŽI 21	
4.1.1. <i>Ustrojstvo domova za odgoj djece i mladeži</i>	21
4.1.2. <i>Organizacija života i rada u domovima za odgoj djece i mladeži</i>	23
4.2. SKRIVENI KURIKULUM ILI OZRAČJE U DOMOVIMA ZA ODGOJ DJECE I MLADEŽI?	24
4.2.1. <i>Čimbenici domskog ozračja</i>	25
5. DOM ZA ODGOJ DJECE I MLADEŽI ZAGREB.....	28
5.1. DJELATNOST, MISIJA I VIZIJA DOMA ZA ODGOJ DJECE I MLADEŽI ZAGREB	28
5.2. TKO SU KORISNICI DOMA ZA ODGOJ DJECE I MLADEŽI ZAGREB?	29
5.3. USTROJSTVO DOMA ZA ODGOJ DJECE I MLADEŽI ZAGREB	29
5.4. OBLICI I METODE RADA U DOMU ZA ODGOJ DJECE I MLADEŽI ZAGREB	
33	
6. MOTIVIRANOST KORISNIKA DOMA ZA ODGOJ DJECE I MLADEŽI ZAGREB ZA PROGRAME RESOCIJALIZACIJE.....	34

6.1.	PROBLEM MOTIVIRANOSTI KORISNICA DOMA ZA PROGRAM RESOCIJALIZACIJE	34
6.1.1.	<i>Problem i cilj istraživanja.....</i>	34
6.1.2.	<i>Hipoteze istraživanja</i>	37
6.2.	PROVOĐENJE ISTRAŽIVANJA	37
6.2.1.	<i>Način provođenja istraživanja</i>	37
6.2.2.	<i>Uzorak</i>	38
6.2.3.	<i>Postupci i instrumenti</i>	38
6.3.	OBRADA PODATAKA	39
6.3.1.	<i>(H1) Motiviranost korisnica za uspješnim sudjelovanjem u programu resocijalizacije je veća time što dolaze iz ruralne sredine</i>	40
6.3.2.	<i>(H2) Motiviranost korisnica za uspješnim sudjelovanjem u programu resocijalizacije je veća time što su obiteljski odnosi bolji.....</i>	40
6.3.3.	<i>(H3) Motiviranost korisnica za uspješnim sudjelovanjem u programu resocijalizacije je veća time što je domsko ozračje ugodnije i poticajnije</i>	41
6.4.	RASPRAVA I ZAKLJUČAK	44
7.	ZAKLJUČAK.....	45
	LITERATURA	46
	SAŽETAK.....	52
	PRILOG 1	53
	PRILOG 2: Shematski prikaz Doma za odgoj djece i mladeži Zagreb.....	54
	PRILOG 3 : Potvrda	55
	PRILOG 4: Transkript intervjua	56

1. UVOD

Danas se sve češće može čuti pojam *deinstitucionalizacija* i koga god upitate što misli o tome reći će da se u potpunosti zalaže za to. Nema ničeg lošeg u tome, ali deinstitucionalizacija je dugotrajan proces i ne dolazi preko noći. U Hrvatskoj je 2010. objavljen Plan deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011. – 2016. (2018.). Taj Plan, između ostalih domova, obuhvaća i deinstitucionalizaciju i transformaciju domova za djecu i mladež s poremećajima u ponašanju. Prema njemu bi se do 2016. godine trebalo deinstitucionalizirati 40% djece i mladeži s poremećajima u ponašanju, a Nacrt izvješća o procjeni transformacije i deinstitucionalizacije domova socijalne skrbi iz prosinca 2013. godine ne pokazuje nikakav pomak prema tom cilju, dapače, u nekim domovima je broj korisnika čak i porastao. I dalje se maloljetnike¹ smješta u domove izvan svojih županija, pa ih se potpuno izdvaja iz njihova primarnog okruženja. Prema tim rezultatima očito je da u Hrvatskoj još uvijek nema ni „d“ od deinstitucionalizacije djece i mladeži s poremećajima u ponašanju. Zbog toga je važno i dalje proučavati institucionalni pristup u resocijalizaciji poremećaja u ponašanju, kako bismo lakše ustanovili što motivira, a što demotivira djecu i mladež s poremećajima u ponašanju. Iz toga je lako izdvojiti otkrivene motivirajuće aktivnosti i zaštitne čimbenike koji pospješuju resocijalizaciju upravo u domovima za odgoj, kao najblažem obliku institucije za djecu i mladež s poremećajima u ponašanju. Tada te aktivnosti i zaštitne čimbenike treba primijeniti u izvaninstitucionalnom pristupu resocijalizaciji. Da bi to bilo moguće, potrebno je provesti niz istraživanja, pogotovo na području motivacije djece i mladeži za sudjelovanje u programu resocijalizacije. Nađemo li način da djeci i mladeži s poremećajima u ponašanju osvijestimo njihovu unutarnju motivaciju, te uz jačanje zaštitnih čimbenika, proces deinstitucionalizacije ne bi bio samo svjetlo na kraju tunela, nego doista realno izvediv proces.

Ovaj se rad fokusira na institucionalni pristup upravo iz tog razloga, kako bi se prikupile informacije za daljnja djelovanja unutar grana socijalne pedagogije i posebne pedagogije, jer se radi o procesu resocijalizacije te djeci i mladeži s poremećajima u ponašanju, a onda i domske pedagogije s obzirom na to da se resocijalizacija još uvijek najvećim dijelom odvija u institucijama socijalne skrbi. Istraživanje ovog rada usmjereno je upravo na motivaciju za

¹ U cijelom radu se koristi pojam maloljetnik, odgajatelj, nastvanik, ravnatelj i slično, ali se pritom misli i na maloljetnice, odgajateljice itd., isključivo radi jednostavnijeg izražavanja u tekstu.

sudjelovanjem u programu resocijalizacije djece i mladeži, točnije na motivaciji korisnica Doma za odgoj djece i mladeži Zagreb.

2. ŠTO SU POREMEĆAJI U PONAŠANJU?

Poremećaj (pòremećāj *m*) je narušenost pravilnosti, poretka, reda, funkcioniranja nečega (Hrvatski jezični portal), dok se ponašanje može tumačiti kao odnos prema drugima ili vladanje². Prema Leksikonu temeljnih pedagoških pojmova poremećaji su fenomeni koji „stanje konkretne razine čine neočekivanim i osobitim po tome što se svaki poremećaj u dužem trajanju iskazuje kao faktor umanjivanja očekivanih rezultata“ (Mijatović, 2000: 227). Zrilić (2011) poremećaj tumači kao sva štetna ponašanja za dijete i okolinu, odstupanja od normi uobičajenih ponašanja za određenu dob, situaciju i okruženje, a prisutna su na osobnom planu i u socijalnom okruženju te iziskuju stručnu pomoć. Psihologijski rječnik ponašanje definira kao „sve oblike verbalnih, motoričkih i fizioloških reakcija organizma na neposredno ili posredno podraživanje“ (Petz, 2005: 351).

Iz ovih definicija bi se moglo zaključiti da su poremećaji u ponašanju zapravo narušenosti u oblicima verbalnih, motoričkih i fizioloških reakcija organizma u odnosu prema drugima te se u dužem trajanju iskazuju kao umanjivanje očekivanih rezultata te zahtijevaju stručnu pomoć. Ovo je samo jedno od tumačenja pojma poremećaja u ponašanju, dok su definicije pojma i fenomena poremećaja u ponašanju brojne.

2.1. RAZLIČITE DEFINICIJE POJMA I FENOMENA POREMEĆAJA U PONAŠANJU

Autori različito definiraju pojam poremećaja u ponašanju, a među prvima su je na našem području donijele Dobrinčić i Poldrugač (1974). Prema tim autoricama pojam poremećaja u ponašanju je skupni naziv za sve pojave biološkog, psihološkog i socijalnog nastanka koje pogađaju pojedinca i djeluju na njegovu aktivnost i reaktivnost te neugodno ili čak štetno i opasno utječu na druge pojedince i društvene organizacije. Uzelac (1995) slično definira pojam poremećaja u socijalnom ponašanju, pa kaže da su to ponašanja koja odstupaju od uobičajenog ponašanja većine mladih određene sredine, ponašanja koja su štetna i opasna za osobu koja se tako ponaša, ali i za njenu okolinu te ponašanja koja iz tih razloga zahtijevaju

² Ponašati se, *nesvrš.* ⟨*prez. pònāšām se, pril. sad. -ajūci se, gl. im. -ānje*⟩ - odnositi se prema drugima; vladati se (Hrvatski jezični portal).

stručnu i društvenu pomoć radi uspješne socijalne integracije. Ovim definicijama valja dodati i kriterije prema kojima se može posumnjati te uputiti na dijagnosticiranje poremećaja. To su prije svega trajanje poremećaja (zabrinjavajuća su odstupanja u trajanju najmanje od tri do šest mjeseci ili ako je došlo do nagle promjene u ponašanju), prisutnost poremećaja u određenoj sredini (ako se na primjer odstupanja pojavljuju i u školi i u obitelji, društvu vršnjaka i šire), intenzitet poremećaja (blagi umjereni i teški poremećaj ili niska, umjerena, visoka i vrlo visoka rizičnost), prisutnost više različitih poremećaja, socijalni ili kulturni kriterij (određeni poremećaj se ne procjenjuje na isti način u različitim sredinama) (Bouillet i Uzelac, 2007). Ovo su definicije stručnjaka s područja socijalne pedagogije. Isti pojam se može sagledati i sa stajališta stručnjaka iz područja psihijatrije i psihologije te se tada govori o poremećajima ophođenja.

Prema Dijagnostičkom i statističkom priručniku za duševne poremećaje³, poznatijem kao DSM – V, riječ je o poremećajima u ophođenju⁴, a definira ih se kao ustrajne obrasce antisocijalnog ponašanja koji narušavaju socijalne norme i prava drugih te uključuju agresiju prema drugima. Vrlo slično poremećaje u ophođenju objašnjava i Psihologijski rječnik (Petz, 2005) prema kojem je to opća dijagnostička kategorija u koju potpada laganje, krađa, agresivnost, bježanja iz škole, vandalizam te obrasci ponašanja kojima dijete krši prava drugih ljudi. Poremećaji ophođenja se vide kao oblici nedovoljno kontroliranog ponašanja kojeg takvim karakteriziraju nastavnici, vršnjaci ili roditelji, a ako to čine zakonodavna tijela tada se dijete proglašava maloljetnim delinkventom. U slučaju pojave poremećaja ophođenja i izostanka stručne pomoći, postoji velika vjerojatnost da poremećaj ophođenja u odrasloj dobi preraste u antisocijalni poremećaj ličnosti⁵.

Vrlo slična psihologijskoj definiciji jest ona pedagojska autorice Zrilić (2011). Ona smatra da bi općom definicijom trebali biti obuhvaćeni postupci agresivnosti, laganja, destruktivnosti, vandalizma, krađa, bježanja s nastave, a ono što ih sve povezuje jest kršenje društvenih i školskih normi te prava drugih osoba. Općenito kad govorimo o poremećajima u ponašanju iz perspektive pedagoga najčešće je to u svjetlu posebne pedagogije. Tako Bach (2005) poremećaje u ponašanju promatra unutar grane pedagogije pod nazivom posebna

³ Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th Edition. Kontroverzni priručnik Američke psihijatrijske asocijacije (American Psychiatric Association; APA), upravo zbog dijela rada vezanog uz poremećaj ophođenja, konkretnije Poremećaj s prkošenjem i suprotstavljanjem koji se očituje u nepoštivanju autoriteta, a u petom izdanju Priručnika tumači se kao neslaganje s trenutnom vlašću, pa se zbog toga smatra kontroverznim radi gušenja slobode izražavanja.

⁴ Eng. conduct disorders.

⁵ Antisocijalni poremećaji ličnosti je naziv za ličnosti osobe koja intenzivno, često i trajno pokazuje antisocijalno ponašanje, odnosno, ponašanje koje je u suprotnosti s društvenim normama, moralnim pravilima i štetno je za funkcioniranje neke grupe ili društva (Petz, 2005).

pedagogija te ih smatra oštećenjem socijalnog ponašanja, odnosno kao negativno odstupanje od normi u emocionalnom, somatskom ili kognitivnom pogledu.

Sve se navedene definicije slažu u tome da kod poremećaja u ponašanju uvijek dolazi do kršenja normi te čak i do povrede tuđih prava, ali ono što je bitno naglasiti jesu kriteriji za prepoznavanje poremećaja. Dakle, kojeg je trajanja, intenziteta, u kojim sredinama se javlja, a posebno bi trebalo istaknuti socijalni ili kulturni kriterij jer se različiti poremećaji procjenjuju na različite načine u različitim sredinama, a pogotovo se različito percipiraju s obzirom na različitu dob i spol. S obzirom na taj kriterij, mogli bismo poremećaje u ponašanju promatrati i iz perspektive interkulturalizma kao jednu od različitosti, pogotovo jer se upravo pomoć u prevladavanju poremećaja u ponašanju temelji na upoznavanju vlastitih i tuđih prava te konceptu građanskog odgoja, pa bi isto tako dobro mogle doći metode korištene u interkulturalnom obrazovanju⁶. Naravno, pošto poremećaji u ponašanju imaju različite oblike isto tako bi onda trebalo prilagoditi korištene metode kako bi ta djeca i maloljetnici⁷ osvijestili svoja i tuđa prava kao zaštitne čimbenike od recidivizma i razvoja antisocijalnog poremećaja ličnosti u odrasloj dobi.

2.2. FENOMENOLOGIJA POREMEĆAJA U PONAŠANJU

Nema jasnih granica između različitih oblika poremećaja u ponašanju. Oni se isprepliću i prelaze iz jednog u drugi (Bouillet i Uzelac, 2007). Da bismo ih uopće mogli zamijetiti i identificirati potrebno je poznavati razvoj djeteta prema zrelosti. Različita su stajališta autora u pogledu zrelosti, pa tako možemo izdvojiti fenotipski (nabrajanje obilježja ponašanja zrele ličnosti), genotipski (nabrajanje općih i genotipskih crta zrele ličnosti) i razvojni (manifestacija svojstva zrelosti u različitim razvojnim fazama) pristup (Bouillet i Uzelac, 2007). Važno je pratiti i biti upoznat s razvojem djeteta kako bi lakše bilo uočiti i moguća odstupanja. Na primjer, djeca u drugoj godini iskušavaju granice roditelja, koliko će im dozvoliti da rade što god poželeva. Takvo ponašanje je sasvim uobičajeno za dvogodišnjake (Gopnik et al., 2003), ali ako ono postepeno ne iščezne, znači da dolazi do odstupanja.

⁶ Metode kao na primjer igra uloga, mirno rješavanje sukoba, dolazak do zajedničkog rješenja glasanjem ili konsenzusom (Spajić-Vrkaš, Kukoč, Bašić, 2001).

⁷ **Dijete** je osoba do navršених 14 godina života – nije kažnjivo odgovorno i prema njemu se ne može pokrenuti postupak, već se postupa u okviru nadležnosti službe socijalne skrbi; **Maloljetnik** je osoba u dobi od 14 do 18 godina života – kažneno i prekršajno je odgovoran; **Mladi punoljetnik** je osoba u dobi od 18 do 21 godine života prema Zakonu o sudovima za mladež, Zakonu o kaznenom postupku i Zakonu o prekršajima uz primjenu policijskih ovlasti.

U svakom slučaju, da bi bilo lakše pratiti odstupanja u razvoju djece, poremećaji ponašanja mogu se podijeliti na eksternalizirane poremećaje u ponašanju, internalizirane poremećaje u ponašanju, konzumaciju psihoaktivnih tvari te poremećaje tijekom školovanja (Uzelac, 1995).

2.2.1. Eksternalizirani poremećaji u ponašanju

Još se često nazivaju i pretežito aktivni poremećaji u ponašanju, te ih je puno lakše uočiti od internaliziranih poremećaja u ponašanju. Obuhvaćaju nediscipliniranost, laganje, bjegove, hiperaktivnost, agresivnost, delinkventno ponašanje, nametljivost, prosjačenje te druženje s osobama asocijalnog ponašanja.

Što se tiče nediscipliniranosti, ono se odnosi na nepoštovanje pravila i autoriteta, bilo roditelja, odgajatelja, nastavnika, pa čak i službenih osoba. Nedisciplina varira od blagog remećenja i nepoštivanja pravila pa sve do poremećaja s prkošenjem i suprotstavljanjem. Kod ovog oblika poremećaja vrlo je važan stil vođenja⁸, bilo kod roditelja, odgajatelja ili nastavnika, te da se stekne povjerenje djeteta.

Laganje je u djece uobičajeno, a javlja se već oko četvrte godine života. No nije zlonamjerno, već više maštanje ili pokušaji da se nekoga prevari za vrijeme igre. Problem nastaje ako se laganje nastavi i u kasnijoj dobi, te preraste u laž s agresivnim namjerama kako bi se povrijedilo nekoga ili postigla nekakva korist.

Bjegovi iz škole, od kuće te iz drugih ustanova su vrlo složen simptom ozbiljnog poremećaja ili indikator da nešto nije u redu u djetetovu okruženju. Uzroci mogu biti različiti, kao na primjer, izbjegavanje svega što izaziva negativne emocije te privlačenje pozornosti.

Hiperaktivnost (ADHD - Attention Deficit and Hyperactivity Disorder) je jedan od oblika koji se nikako ne može okarakterizirati samo kao fazu razvoja. Prema organskoj teoriji radi se o kemijskoj neravnoteži u mozgu koja uzrokuje motorički nemir, nemogućnost sjedenja na miru, teško slijeđenje uputa, upadanje u riječ, vrlo lako narušenu pozornost vanjskim podražajima, nemogućnost čekanja na red, gubljenje stvari te fizičke ekshibicije. Kod hiperaktivnosti je vrlo bitno utvrditi jasna pravila, razumjeti potrebe i specifičan način funkcioniranja hiperaktivnog djeteta, davati jasne upute te pružiti rutinu, strukturu i predvidivost (Prvčić i Rister, 2004).

Agresivnost je osobina socijalnog ponašanja osobe sklone napadu i agresiji. Očituje se u čestom osjećaju bijesa, negativizmu, a između ostalog i prkosu prema autoritetu, pa treba istaknuti preklapanje različitih oblika.

⁸ Autoritarni – kruti, strogi uz premalo podrške; autoritativni – demokratski, dosljedan i topao; permisivni – topao, ali slaba kontrola; indiferentni – slaba kontrola i emocionalna hladnoća.

Delinkventno se ponašanje odnosi na oblike antisocijalnog ponašanja koje nije u skladu s društvenim normama i zakonskim propisima (Petz, 2005). Konkretno se radi o počinjenju kaznenih djela od kojih je kod maloljetnika najčešća krađa.

Još neki od eksternaliziranih poremećaja u ponašanju su nametljivost (ulizivanje, varanje, tužakanje), prosjačenje te druženje s osobama asocijalnog ponašanja.

2.2.2. Internalizirani poremećaji u ponašanju

Pretežito pasivne poremećaje u ponašanju teže je detektirati, a pojavni oblici su plašljivost, povučenost, potištenost, nemarnost i lijenost, neurotski uvjetovani poremećaji te pomanjkanje pažnje.

Plašljivost je, kao i laganje, u djece uobičajeno i nije odstupanje od uobičajenog razvojnog tijeka. Ipak, ako ono ne nestane do kretanja u školu, može uzrokovati mnoge probleme djetetu. To se često događa ako dijete nije imalo neke pretjerane društvene kontakte, a odjednom je naglo stavljeno u neku društvenu situaciju (na primjer, tako djeca reagiraju upravo na prvi dan škole ili vrtića). Plašljivoj je djeci potrebna pomoć stručnjaka da ne bi došlo do razvoja fobije⁹ što bi slijedilo izbjegavanje takvih situacija (na primjer, bijeg od kuće ili iz škole), pa čak i potpuno povlačenje u sebe.

„Povučenost označava ponašanje djeteta ili mlade osobe koja je pretežito tiha, mirna, osamljena, koja mnogo mašta, često napušta igru nezadovoljna te nema stalne prijatelje,“ (Bouillet i Uzelac, 2007), a kao krajnju točku povučenosti uzima se usamljenost. Usamljenost je odgovor na razlike između željene i ostvarene razine socijalnog kontakta, tj. to je rezultat nedostatka socijalnih odnosa. Ono je subjektivno iskustvo (nije sinonim za socijalnu izolaciju, jer ponekad možemo biti usamljeni iako smo okruženi ljudima); usamljenost je neugodno i emocionalno uznemirujuće iskustvo (Peplau, 1982).

Potištenost je stanje malodušnosti i klonulosti povezano s gubitkom samopouzdanja te pesimističnim stavom prema sadašnjosti i budućnosti (Petz, 2005). Ona prethodi melankoliji i depresiji, pa je nužna stručna pomoć.

Nemarnost i lijenost može uzrokovati neuspjeh uslijed kojeg se gubi unutarnja motivacija za daljnjim trudom i postizanjem pozitivnih rezultata. Takvu djecu karakterizira osjećaj bespomoćnosti i rezigniranost. Bitno ih je što više ohrabrivati i poticati razvoj radnih navika te općenito raditi na njihovoj aktivnosti.

⁹ Fobija (grč. fobéomai – bojim se) je vrlo snažan, iracionalan strah od nekih objekata, bića ili situacija koje se općenito ne smatraju opasnim ili izazivaju u većine ljudi strah (Petz, 2005).

Neurotski uvjetovani poremećaji ili kako se češće nazivaju – neuroze, psihički su poremećaji koji uz psihološki tretman uvjetuju i odgojni tretman. Neki su od znakova neuroze sisanje prsta, grickanje noktiju, povećana ceremonijalnost, mucanje, tepanje, tikovi, hipohondrija, poremećaji prehrane i slično.

Pomanjkanje pažnje ili ADD (Attention-Deficit Disorder) jedan je od najčešće dijagnosticiranih poremećaja kod učenika (Jensen, 2004). U ovom slučaju hiperaktivnost i impulzivnost nisu izraženi, pa je ovu teškoću teže uočiti sve dok dijete ne krene u školu jer tek tada dolazi do izražaja utjecaj simptoma na rad u razredu i na akademsku uspješnost. Zbog problema s pažnjom, ova djeca vrlo teško uče te mogu imati teškoća s usvajanjem praktičnih i motoričkih vještina. Iz istog razloga, pojavljuju se i teškoće pri učenju govora, što se može očitovati u poteškoćama pri uključivanju u konverzaciju i grupne aktivnosti. Ovaj poremećaj pažnje bez hiperaktivnosti češće se javlja kod djevojčica i karakterizira ga veliki deficit pažnje i sposobnosti koncentracije (Zrilić, 2011).

2.2.3. Konzumacija psihoaktivnih tvari

Ovisnost o psihoaktivnim tvarima, bilo socijalno prihvaćenim (alkohol, kofein i duhan) ili neprihvaćenim (takozvane, „prave droge“, heroin, kokain, kanabis, metamfetamin i sl.) je uvijek prisutna, samo varira popularnost određenih droga iz godine u godinu. Zlouporaba droge je visokorizičan, bolestan i društveno neprihvatljiv način zadovoljavanja potrebe za osjećajem zadovoljstva i ugone, a obično se povećava s pogoršanjem kvalitete života (Bouillet i Uzelac, 2007). Razvoj ovisnosti ovisi o obilježjima ličnosti i iskustvu pojedinca koji uzima drogu, prirodi šireg i aktualnog sociokulturalnog miljea u kojem se nalazi te farmakološkim učincima psihoaktivne tvari, količini droge, učestalosti uzimanja i načinu unošenja u organizam (Petrović, 1983). Kao najbolja zaštita i prevencija može se istaknuti kvalitetna i funkcionalna obitelj. Na široj razini, društvene strategije prevencije obuhvaćaju ispitivanje potreba, motiviranje, stjecanje aktivnih znanja koje će se i horizontalno i vertikalno prenijeti te evaluaciju postignuća (Bouillet i Uzelac, 2007).

2.2.4. Poremećaji tijekom školovanja

Kao najčešći poremećaji tijekom školovanja spominju se bježanje iz škole, ponavljanje razreda te napuštanje škole. Sve krene izbjegavanjem obaveza i stresora u školi. Zatim nakon tolikog broja izostanaka djeca više nisu u mogućnosti nadoknaditi propušteno pa dolazi do

ponavljanja razreda. Nekima ponavljanje razreda iznimno teško pada te se ne mogu priviknuti na nove kolege niti se pomiriti s neuspjehom, pa često napuštaju školovanje. Napuštanje škole dovodi do prijevremenog prekida niza socijalizacijskih procesa uz istodobno širenje prostora za djelovanje kriminogenih činitelja što je dugoročno najveći rizični činitelj za delinkventno ponašanje (Bouillet i Uzelac, 2007). Kod prevencije je bitno stvoriti pozitivnu socijalnu klimu kod kuće, u školi i u razredu kako bi se dijete osjećalo prihvaćeno unatoč neuspjesima i potaknuto da nastavi dalje.

2.3. ETIOLOGIJA POREMEĆAJA U PONAŠANJU

Prvi pokušaji objašnjenja poremećaja u ponašanju odnosili su se na uzrok i posljedicu ponašanja. Posljedica je bila kršenje društvenih normi, a četiri su škole isticale četiri različita uzroka tome. *Demonološka škola*, kao što i sam naziv kaže, uzrok traži u nekim nadnaravnim bićima, duhovima, koji su osobu navodili na takvo ponašanje. Ubijali su ih kako bi ih „spasili“ od nadnaravnog. Potkraj 17. st. javlja se *klasična škola* koja vjeruje u slobodnu volju pojedinca i loš izbor ponašanja koji treba strogo kazniti. Krajem 18. st. na popularnosti dobiva *pozitivistička škola* koja za svaki čin nalazi uzrok u prirodnim činiteljima (biološkim, psihološkim, socijalnim) te se zalažu za prilagođavanje kazne uzrocima kriminalnog ponašanja. U 19. st. dolazi do razvoja *škole kritizma* za koju je kriminalno ponašanje odraz nejednakosti među ljudima i društvenim grupama. Smatraju da manjina donosi pravila koja većina mora slijediti, pa ih stoga i krši. Oni ne izjednačuju kriminalno ponašanje s individualnim problemima osobe nego kao izraz bunta radi otuđenog digniteta.

Pred kraj 19. st. dolazi do pojave cjelovitih isključivo monokauzalnih teorija. One su tražile uzrok samo u jednom od činitelja, bilo psihološkom, bilo biološkom ili sociološkom.

Tako *biološke teorije* „rođenog zločinca“ uzrok nastanka poremećaja u ponašanju vide isključivo u biološkim predispozicijama. Cesare Lombroso je tvrdio da se kriminalce može prepoznati prema fizičkim karakteristikama kao što su jaka vilica, velike uši, nisko čelo i slično. *Psihološke teorije* tvrdile su pak da biološke predispozicije nemaju nikakve veze s razvojem poremećaja u ponašanju nego su mu uzrok snižena inteligencija, teškoće pri adaptaciji, niska razina tolerancije na frustraciju itd. Početkom 20. st. javljaju se *sociološke teorije* koje uzrok traže isključivo u vanjskim činiteljima. Tu valja istaknuti teoriju anomije Emila Durkheima, prema kojoj korijeni kriminalnog ponašanja proizlaze iz poremećaja društvene ravnoteže i pretjerane fragmentacije društva. Ove teorije su upravo zbog svog

monokauzalnog shvaćanja do danas napuštene, ali su imale nekoliko modifikacija koje se danas navode kao etiološke teorije poremećaja u ponašanju. One su multikauzalne te uključuju i društvene i individualne pojave, a ovdje su izdvojene samo tri: *teorija privrženosti*, *teorija akcije* te *ekološko-sustavna teorija*.

Teorija privrženosti Johna Bowlbya tvrdi da su ljudi rođeni s predispozicijom ostvarivanja privrženosti. U ovoj se teoriji sve temelji na međuljudskim odnosima, konkretnije na odnosu s roditeljima ili još konkretnije odnosu s majkom. Poremećaj u ponašanju se odražava u odstupanju u međuljudskim odnosima čemu je veća vjerojatnost ako je odnos s roditeljima bio strog i grub ili bez discipline i nadzora.

Osnovne postavke *teorije akcije* prema Talcottu Parsonsu su da socijalne aktivnosti ljudi proizlaze iz njihove svijesti o samima sebi (subjekti) te drugima i ostalim izvanjskim situacijama (objekti), da oni kao ljudi djeluju kao subjekti nastojeći ostvariti svoje namjere i svrhe. Da bi u tome uspjeli koriste različite metode i instrumente, a ograničavaju ih neprilagodljivi uvjeti. Prosudbom biraju i evaluiraju ono što čine, što su činili i što će činiti. Da bi se išta odlučilo primjenjuju se standardi, pravila i moralna načela. Svako takvo proučavanje zahtjeva da „istraživač upotrebljava razumijevajuće subjektivne tehnike istraživanja, imaginativnu ili simpatičku rekonstrukciju ili iskustvo uživanja u situacije.“ (Bouillet i Uzelac, 2007: 146). Ova teorija daje okvir za razumijevanje poremećaja u ponašanju kao individualne i socijalne pojave. Po njoj su poremećaji u ponašanju odraz neuspjeha šireg socijalnog sustava da socijalizira pojedine osobe (Bouillet i Uzelac, 2007).

Prema *ekološko-sustavnoj teoriji* Uriea Bronfenbrennera dva su socijalna činitelja nužna za razvoj čovjeka. Prvi je da jedna ili više odraslih osoba djeteta mora bezuvjetno voljeti, a drugi da odrasli moraju podržavati dijete u njegovu razvoju te s njim provoditi vrijeme u obiteljskom domu ali i u drugim socijalnim okruženjima. Iz ove perspektive možemo promatrati socijalnu ekologiju djeteta koja se sastoji od koncentričnih sustava u njemu samom i u odnosu s okolinom. Iz toga proizlazi da se dijete i njegov razvoj nalaze u središtu koncentričnih sustava te čini ontogenetsku razinu, a okruženi su individuama i grupama individua koje tvore djetetov mikrosustav, mezosustav i makrosustav¹⁰. Razumijevanje odnosa među sustavima ili unutar sustava, koji, u neku ruku, determiniraju razvoj djeteta te razumijevanje svih sustava u cjelini, može ponuditi odgovore na pitanja o uzrocima i posljedicama poremećaja u ponašanju.

¹⁰ U prilogu 1 se nalazi prikaz koncentričnih sustava.

Danas se, za razliku od ovih teorija, traži uzrok, uvjet i povod ponašanja. Njih se ne može konkretno determinirati jer nešto što je povod nekom ponašanju u jednoj situaciji u drugoj može biti uzrok nekom ponašanju. Zbog toga se ne može izdvojiti jedan činitelj nekog ponašanja koji je uvijek prisutan. Prema tome, etiološki činitelj može biti shvaćen kao „zbroj svih uvjeta koji mogu proizvesti određenu posljedicu, prepoznatljivu u poremećajima u ponašanju neke osobe.“ (Bouillet i Uzelac, 2007: 153). Prema tome izdvajaju se rizični i zaštitni činitelji (Tablica 1) koji određuju kauzalni splet činitelja poremećaja u ponašanju.

Tablica 1: Rizični i zaštitni čimbenici prema Bašić i Janković (2000)

	Rizični čimbenici	Zaštitni čimbenici
Genetski (biološki)	perinatalna trauma ili neurotoksičnost u trudnoći	ženski spol
Individualni i vršnjački	misli o delinkventnom ponašanju, utjecaj vršnjaka, neposjedovanje socijalnih vještina, nema samodiscipline, IQ	otpornost i pozitivan temperament, sposobnost za prilagođavanje i oporavak, prosocijalna orijentacija, vještine rješavanja socijalnih problema
Škola	školski neuspjeh, siromašno akademsko postignuće, disciplinski problemi, nedostatna privrženost školi	učinkovitost škole i drugih institucija koje su odgovorne za djecu i mladež
Obitelj	problemi, konflikti, obiteljska povijest visokorizičnog ponašanja, neadekvatna ponašanja roditelja kao modela	jaka povezanost s roditeljima, dogovori s obitelji, podržavajuća obiteljska klima
Zajednica	kronično nasilje u zajednici, siromaštvo (ekonomska deprivacija, kvaliteta stanovanja, zdravstvena skrb, socijalna skrb, škole)	jak vanjski sustav podrške koji jača dječje napore za sučeljavanje s rizicima i stresovima

Navedene etiološke zakonitosti ovise o konkretnim socijalnim prostorima i promjenama te stoga zahtijevaju konstantna istraživanja pogotovo ona koja ujedinjuju biološko-psihosocijalne elemente.

2.4. DRUŠTVENE IMPLIKACIJE POREMEĆAJA U PONAŠANJU

Danas se u vremenu krize mladi¹¹ susreću sa sve više rizičnih čimbenika koji mogu dovesti do razvoja poremećaja u ponašanju. Tako prema istraživanju Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu iz 2013. godine mladi, njih 1500 u dobi od 14 do 27 godina¹², u društvu vršnjaka sve više razvijaju rizične obrasce ponašanja (Ilišin et al., 2013). Pogotovo je raširena konzumacija alkoholnih pića, čak kod tri četvrtine ispitanika, a kao još jedan se rizični čimbenik izdvaja neodgovorno seksualno ponašanje. Naime, tri petine ispitanika je seksualno aktivno, a samo jedna trećina njih koristi bilo kakvu kontracepciju. To je što se tiče vršnjaka, a obitelj i zajednica se navode kao zaštitni čimbenici jer su mladi obitelj okarakterizirali kao oslonac, a angažman u zajednici kao nešto pozitivno (iako je samo svaki sedmi ispitanik aktivno bio angažiran na bilo koji način u zajednici).

Upravo je na osnaživanju obitelji i angažmana u lokalnoj zajednici bila temeljena Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012. godine. Prema izvješću za istu iz 2010. godine kod djece se smanjio broj počinjenih kaznenih djela, a kod maloljetnika se čak povećao u odnosu na 2009. godinu. Ipak, statističko izvješće maloljetnih počinitelja kaznenih djela iz 2012. ukazuje na smanjenje počinjenih kaznenih djela kod maloljetnika u odnosu na 2011. i 2010. godinu. Ovdje je riječ samo o prijavljenim kaznenim djelima, a neslužbeno ne možemo znati koliko ih je još bilo da nisu prosljeđena na sud, a pogotovo nemamo podataka o korisnosti Strategije kod djece s poremećajem u ponašanju koja nisu počinitelji kaznenog djela.

U svakom slučaju, povezivanje i uključivanje djece i mladih s poremećajem u ponašanju u rad lokalne zajednice svakako doprinosi prevenciji društveno neprihvatljivih ponašanja jer se i program produženog stručnog tretmana pri osnovnim školama u Zagrebu temelji na građanskom odgoju koji promiče angažman u zajednici te bi trebao pomoći djeci i mladima u procesu resocijalizacije. Također, prema novom strateškom planu Ministarstva socijalne politike i mladih za 2014. – 2016. godinu, Ministarstvo će, putem natječaja, financirati programe udruga koje pružaju socijalne usluge između ostalih i djeci i mladima s poremećajima u ponašanju te djeci i mladima s rizičnim ponašanjem i njihovim obiteljima.

¹¹ Mladost je tranzicijsko razdoblje između djetinjstva i odrasle dobi i kao donja granica najčešće se uzima 15 godina starosti, a kao gornja granica 30 godina starosti (Ilišin et al., 2013).

¹² Reprezentativan uzorak mladih u Hrvatskoj prema županijama.

3. ŠTO JE PEDAGOŠKA RESOCIJALIZACIJA?

Da bi pojam pedagoške resocijalizacije bio potpuno jasan i da bi njegovo definiranje imalo smisla, potrebno ga je dovesti u odnos s pojmom socijalizacije te odgoja i preodgoja. Valja krenuti od odnosa socijalizacije i odgoja. „*Socijalizacija* je neodređen pojam. On obuhvaća sve planirane pedagoške mjere i neplanirane utjecaje, kojima se djeca i mladi uklapaju u društvo i preuzimaju svoje područje odgovornosti.“ (Giesecke, 1994: 58). Prema istom autoru (Giesecke, 1994), odgoj je dio socijalizacije. Za njega je *odgoj* uvijek planirani proces utemeljen na intencionalnom učenju. Socijalizacija, s druge strane, obuhvaća i funkcionalno učenje, odnosno ono na ulici, u obitelji, skriveni kurikulum škole i drugih ustanova, koje nije namjerno. Za socijalizaciju je karakteristično usvajanje temeljnih normi odnosno temeljnih kulturnih modela neke sredine. Nekad pojedinac usvaja norme koje su karakteristične za neku od supkultura¹³ ili kontrakultura¹⁴, ali nisu prihvaćene općenito u društvu. To može dovesti do usvajanja društveno nepoželjnog i neprihvatljivog ponašanja. Tada dolazi na red *resocijalizacija*. Prema *Psihologijskom rječniku*, to je opći naziv za postupke i procese koji dovode do društveno poželjnih promjena u stavovima, vrijednostima i ponašanju osoba kod kojih socijalizacija nije dovela do društveno prihvatljivih ponašanja već do antisocijalnog ponašanja. Postupci koji se primjenjuju u resocijalizaciji trebali bi dovesti do promjena koje omogućuju osobi uključivanje u socijalnu sredinu i uspješno funkcioniranje u društvu (Petz, 2005). Isto kao što je odgoj dio socijalizacije tako je i preodgoj dio resocijalizacije. *Preodgoj* je pedagoški osmišljen postupak „ispravljanja nedostataka koji su se pojavili tijekom odgoja djeteta ili odrasle osobe, da bi se uklonili negativni ili nepoželjni modeli ponašanja, a usvojio uobičajen i poželjan oblik ponašanja.“ (Mijatović, 2000: 229). Socijalni pedagozi resocijalizaciju poistovjećuju s preodgojem jer se definira kao organizirani proces nužne ponovne socijalizacije te sadržava intencionalnost i usmjerenost na preusmjeravanje poremećaja u ponašanju osobe koja se resocijalizira (Bouillet i Uzelac, 2007). Ipak, samim time što je riječ o ponovnoj socijalizaciji ona će uvijek obuhvaćati i funkcionalno učenje. Zbog toga se i izriču mjere zabrane pristupa nekim mjestima za koja se misli da štete mladima i vodi se računa o socijalno-emocionalnoj klimi u odgojnim ustanovama jer su to stvari koje utječu na funkcionalni odgoj. Bašić i Žižak (1992) spominju još jedan pojam kojeg definiraju

¹³ Supkultura je kultura koja nastaje u sklopu šireg društva kao suprotnost dominantnoj kulturi, zbog čega najčešće sadrži izvrmuta ili karikirana obilježja dominantne kulture (Spajić-Vrkaš, Kukoč i Bašić, 2001).

¹⁴ Kontrakultura je vrsta subkulture koja se odupire dominantnoj kulturi dovodeći ponekad u pitanje cijeli sustav vrijednosti građanskog društva (još se naziva i „kultura ulice“ ili „kultura gangova“ – 70-tih god. 19.st.) (Lacković-Grgin, 2006).

gotovo jednako kao i resocijalizaciju, a to je tretman. Prema autoricama *tretman* osoba s poremećajem u ponašanju je kompleksan sustav akcija usmjerenih na postizanje pozitivnih promjena kod djece i mladih kojima su prethodno dijagnosticirani poremećaji u ponašanju, što ga čini širim pojmom od samog odgoja osoba s poremećajima u ponašanju (uostalom, kao i pojam resocijalizacija) (Bašić i Žižak, 1992). Prema Uzelcu (1990), u socijalnoj pedagogiji termini, odgoj i preodgoj se shvaćaju u širem smislu, pa ih tako poistovjećuju sa socijalizacijom i resocijalizacijom te tretmanom. Za potrebe ovog rada, resocijalizacija se shvaća kao skup planiranih postupaka i procesa koji ponašanje usvojeno socijalizacijom mijenjaju iz antisocijalnog u društveno poželjno.

Pedagoškoj resocijalizaciji se može pristupiti kao institucionalnoj i izvaninstitucionalnoj. Terminom *institucija* označava se specijalizirana ustanova u kojoj su dijete ili maloljetnik izdvojeni na temelju procjene da je njegovo daljnje ostajanje u dotadašnjoj obiteljskoj sredini štetno za njegov razvoj ili ako bi radi njegovog ostanka bila ugrožena neka dobra inače štice kaznenim zakonom (Uzelac, 1990). Tada je riječ o *institucionalnom pristupu resocijalizaciji poremećaja u ponašanju* koji, prema Zakonu o sudovima za mladež (NN 148/13), obuhvaća sljedeće odgojne mjere: pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, upućivanje u disciplinski centar, upućivanje u odgojnu ustanovu (dom za odgoj, odgojni dom, odgoji zavod te maloljetnički zatvor) i upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu. Za razliku od institucionalnog, izvaninstitucionalni pristup označava odvijanje procesa resocijalizacije u svom primarnom, rizičnom okruženju, ali u uvjetima koje determiniraju ciljevi programa resocijalizacije. U ovom je slučaju riječ o odgojnim mjerama pojačane brige i nadzora te posebnih obaveza čije provođenje vodi dodijeljeni stručnjak, najčešće socijalni radnik ili socijalni pedagog.

3.1. IZVANINSTITUCIONALNI PRISTUP RESOCIJALIZACIJI POREMEĆAJA U PONAŠANJU

Prema Zakonu o sudovima za mladež možemo izdvojiti dvije odgojne mjere koje se odvijaju izvan institucija. To su posebne obaveze i posebna briga i nadzor.

Odgojna mjera posebnih obaveza je mjera kojom „sud maloljetniku izriče jednu ili više posebnih obaveza, ako ocijeni da je primjerenim nalogima ili zabranama potrebno utjecati na maloljetnika i njegovo ponašanje.“ (NN, 148/13). Neke od obaveza mogu biti da se ispriča oštećeniku, da prema vlastitim mogućnostima popravi štetu nanесenu kaznenim djelom, da

redovito pohađa školu, da ne izostaje s radnog mjesta, da se osposobljava za zanimanje koje odgovara njegovim sposobnostima i sklonostima, da prihvati zaposlenje i u njemu ustraje (NN, 148/13) i slično. Obaveze se izriču u skladu s počinjenim djelom, tako da mogu varirati i nisu striktno propisane. Najčešće se izriče obaveza obavljanja društveno korisnog rada (na primjer u pučkoj kuhinji ili ispomoć u domovima za starije osobe). Posebne obaveze, osim što ih izriče sud, mogu se odrediti i izvansudskom nagodbom. Izvansudska nagodba je ponuda oštećenima i počiniteljima djela da sukob i posljedice djela prorade uz pomoć medijatora, odnosno nepristranog posrednika kako bi došli do obostrano prihvatljivog rješenja situacije bez odlaska na sud (Koller-Trbović et al., 2013). Tada počinitelj također pristaje na neke posebne obaveze, najčešće vezane uz nadoknadu štete i ispriku. Pristup izvansudske nagodbe u Hrvatskoj se primjenjuje od 2000. godine i prema UNICEF-ovom priručniku o izvansudskoj nagodbi iz 2013. godine vrlo je učinkovit. Naravno, valja naglasiti da u slučaju ne izvršavanja ove mjere slijede sankcije u vidu upućivanja maloljetnika u disciplinski centar.

Kao druga mjera koja se provodi izvan institucije ističe se mjera pojačane brige i nadzora. To je sankcija u zajednici, s obzirom na to da se dijete ili maloljetnika ne izdvaja iz primarne životne sredine nego mu se nudi intervencija kroz pedagoški i savjetodavni rad, uz neposredno praćenje i pomaganje u osobnim i životnim promjenama, životnom stilu i razvoju kvalitetnih međuljudskih odnosa (Ricijaš et al., 2014). Ova se mjera izriče kad sud odluči da briga i odgoj roditelja ili skrbnika nije dovoljna te je potreban nadzor nadležne službe. Kao i u slučaju mjere posebnih obaveza, maloljetniku je dodijeljena stručna osoba koja prati njegov napredak ili prijavljuje ne izvršavanje mjere. Provodi se najmanje u trajanju od šest mjeseci, a najviše dvije godine.

Uz izdvojene odgojne mjere može se dodati i jedna pedagoška mjera prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, 94/13). To je pedagoška mjera odgojno-obrazovnog tretmana produženog stručnog postupka¹⁵ ili kako se još skraćeno naziva produženi stručni tretman (u osnovnim i srednjim školama). Ona se odnosi samo na djecu i maloljetnike koji su obuhvaćeni sustavom odgoja i obrazovanja. Odluku za uključivanje učenika u ovu mjeru donosi učiteljsko/nastavničko¹⁶ vijeće. Ne provodi se jednokratno (kao na primjer ukor) nego kroz dulji vremenski period (Bouillet i Uzelac, 2008), a prema Pravilniku o pedagoškoj mjeri odgojno-obrazovnog tretmana produženog stručnog postupka (NN,

¹⁵ Uz pedagošku mjeru produženog stručnog tretmana postoje još četiri druge mjere: opomena, ukor, strogi ukor (osnovna škola) ili ukor pred isključenje (srednja škola) te preseljenje u drugu školu (osnovna škola) ili isključenje iz škole (srednja škola). Ove mjere se određuju kada dođe do povreda dužnosti, neispunjenja obaveza i nasilničkog ponašanja u školi.

¹⁶ Učiteljsko vijeće se odnosi na razrednu nastavu, a nastavničko na predmetnu nastavu te ga čine svi učitelji/nastavnici, stručni suradnici i ravnatelj škole.

86/09), najduže u trajanju od tri mjeseca. Osnovni cilj produženog stručnog tretmana je, prije svega, rana intervencija, odnosno, sekundarna prevencija. Ova mjera služi ranom otkrivanju rizičnog ponašanja, kako ne bi došlo do razvoja poremećaja u ponašanju i kako ne bi bilo potrebe za institucionalnim pristupom resocijalizaciji.

Već neko vrijeme se u Hrvatskoj priča o deinstitutionalizaciji kao nečem vrlo pozitivnom i poželjnom. Uzelac još 1990. ukazuje na dobrobiti izvaninstitucionalne resocijalizacije, ako ne na temelju dobrobiti djece i maloljetnika, onda već i na financijskom planu. On kaže „Lako je uočiti kako troškovi smještaja jednog djeteta ili maloljetnika u instituciji dosežu visinu osobnog dohotka fakultetski obrazovanog stručnog radnika u toj istoj instituciji. Stoga opredjeljenje za odgoj i preodgoj izvan institucije pretpostavlja i racionalnije korištenje materijalnih sredstava u smislu njihova angažmana prema primarno preventivnim sadržajima.“ (Uzelac, 1990: 13). To nikako ne smije biti jedini povod i razlog zalaganja za deinstitutionalizaciju, nego blagotvorni učinci koje ona ima na djecu i maloljetnike. Naime, često se kod maloljetnika, kod kojih je poduzeta tercijarna prevencija, odnosno resocijalizacija u instituciji, javlja recidivizam, odnosno ponavljanje istog ili čak goreg prekršajno ili kazneno kažnjivog djela čim se vrate u svoje primarno okruženje. U instituciji vrlo često upoznaju nove potencijalne suučesnike u svojim pohodima i vraćanjem u sredinu koja je rizična za njih ponovno čine isto¹⁷. Kad bi se resocijalizacija odvijala u njihovoj primarnoj, rizičnoj sredini *možda bi* osvijestili da je to loše za njih i radili na jačanju zaštitnih čimbenika koji bi ih tada činili otpornima na deliktno ponašanje. Namjerno je naglašena samo mogućnost uspjeha ovog pristupa jer je za to potreban velik trud i upornost stručnjaka koji vode programe izvaninstitucionalne resocijalizacije. Kod nas se na žalost još uvijek radi o pojedinačnim slučajevima vrlo motiviranih stručnjaka koji se bave ovom problematikom i uspijevaju pomoći pojedinim maloljetnicima s poremećajem u ponašanju kod inkluzije u društvo. Upravo se u ovom području može istaknuti, uglavnom na našim prostorima zanemarena, uloga pedagoga kao posrednika u stvaranju partnerskih odnosa između obitelji, škole te lokalne zajednice kako bi se stvorila sigurna sredina bogata zaštitnim čimbenicima koja bi onda bila pogodna za izvaninstitucionalnu resocijalizaciju.

Ipak, proces deinstitutionalizacije se ne može provesti preko noći, pa je stoga uloga pedagoga također bitna radi ostvarivanja suradnje između škole, obitelji, lokalne zajednice te odgojne ustanove u kojoj maloljetnik, zbog izrečene mjere, trenutno boravi. Isticanjem uloge

¹⁷ Ove podatke iznosim iz vlastitog poduzetog volonterskog iskustva stečenog u domu za odgoj „Dugave“, gdje često srećem maloljetnike koji već po drugi ili treći put dolaze u disciplinski centar ili čak bivaju smješteni u odgojni dom.

pedagoga u ovom procesu ne umanjuje se uloga drugih stručnjaka (socijalnog pedagoga, socijalnog radnika i psihologa), dapače, podrazumijeva se i njihova neophodna suradnja, te je važno istaknuti da bez interdisciplinarnog pristupa, kad je riječ o djeci i maloljetnicima s poremećajima u ponašanju kojima je potrebna resocijalizacija, ne možemo ni pomišljati na napredak.

3.2. INSTITUCIONALNI PRISTUP RESOCIJALIZACIJI POREMEĆAJA U PONAŠANJU

Institucionalnoj resocijalizaciji prethodi odluka suda za mladež koja se odnosi na sljedeće odgojne mjere: pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, upućivanje u disciplinski centar, upućivanje u odgojnu ustanovu, upućivanje u odgojni zavod te upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu. Uz ove mjere sud može izreći i kaznu boravka u maloljetničkom zatvoru i tada je riječ o kažnjavanju, a ne više o odgojnoj mjeri.

Mjere se mogu izvršavati u dvanaest ustanova za resocijalizaciju djece i mladih u Hrvatskoj te su to ustanove socijalne skrbi i u nadležnosti su Ministarstva socijalne politike i mladih. Osam od dvanaest ustanova su domovi za odgoj, ustanove s najblažim uvjetima, a nalaze se u Rijeci, Zagrebu, Zadru, Cresu, Puli, Splitu, Karlovcu i Osijeku. Preostale četiri ustanove su odgojni domovi u Bedekovčini (za djevojke), Ivancu (za mladiće) te na Malom Lošinju (za mladiće) te prihvatna stanica i disciplinski centar unutar Centra za socijalnu skrb u Varaždinu. Posebna ustanova za odgoj je Centar za odgoj i obrazovanje Lug, a odgojni je zavod u Hrvatskoj samo jedan, u Turopolju. Također, samo je jedan maloljetnički zatvor na raspolaganju, onaj u Požegi. Kad se ovako sagledaju sve ustanove, sveukupno ih je samo 15 i ne čini se tako puno te bi se moglo reći da poremećaji u ponašanju te kaznena djela kod mladih i nisu tako učestala. Ipak, svi ti domovi, zavod pa čak i zatvor kapacitetom su popunjeni i maloljetnici čekaju na smještaj ili izvršavanje kazne. To ne bi trebalo značiti da tih ustanova trebamo više, nego da treba poraditi na prevenciji te pogotovo sprječavanju recidivizma, stoga možda ne bi bilo loše po odlasku iz bilo koje od ovih ustanova izreći mjeru pojačane brige i nadzora uz dnevni boravak u ustanovi kao nastavak procesa resocijalizacije te postupno vraćanje u primarnu sredinu.

Mjera pojačane brige i nadzora uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, zapravo je poluinstitucionalni pristup resocijalizaciji. Najčešće se određuje maloljetnicima koji pohađaju neku srednju školu te je prilikom opservacije utvrđeno da je upravo to najbolja mjera za njih. Maloljetnici dolaze prije ili nakon škole u najbliži centar ili dom za odgoj gdje im je slobodno

vrijeme organizirano i pružena im je pomoć u učenju. Izriče se, kao i mjera pojačane brige i nadzora bez boravka u ustanovi, najmanje na šest mjeseci, a najduže na dvije godine. Ipak, maloljetnici najčešće ne prepoznaju koliko im ova mjera može biti od pomoći i vrlo često izbjegavaju njeno izvršavanje ili je odrađuju sjedeći par sati u ustanovi praveći se da uče. Tada im se izriče stroža mjera upućivanja u odgojnu ustanovu, što je zapravo velika šteta. Na ovaj način im je omogućeno da završe započeto školovanje i to uz pomoć odgajatelja¹⁸ koji ih vode i pružaju im pomoć i mogućnost razgovora i savjeta u bilo kojem trenutku.

Malo stroža mjera, koja se izriče za kaznena i prekršajna djela, jest mjera upućivanja u disciplinski centar. Prema Stavku 2, Članka 13 Zakona o sudovima za mladež, „Maloljetnika kojemu je izrečena mjera iz stavka 1. ovog članka sud može uputiti u centar:

- na boravak šest sati dnevno subotom i nedjeljom u trajanju od najmanje tri, a najdulje osam tjedana zaredom,
- na određeni broj sati tijekom dana u trajanju od najmanje četrnaest, a najdulje trideset dana,
- na neprekidni boravak subotom i nedjeljom, u trajanju od najmanje tri, a najdulje osam tjedana zaredom,
- na neprekidni boravak u trajanju od najmanje petnaest dana, a najdulje tri mjeseca.“

Za vrijeme boravka u ustanovi, maloljetnici koji pohađaju nastavu neće izostajati. Za vrijeme trajanja mjere maloljetnici borave u jednom od domova za odgoj u Hrvatskoj. Disciplinski centri se nalaze u domovima za odgoj u Zagrebu, Zadru, Karlovcu, Osijeku, Rijeci te u Centru za socijalnu skrb u Varaždinu. Djelatnosti koje se odvijaju za vrijeme boravka maloljetnika u disciplinskom centru trebale bi biti individualizirane za svakog pojedinca s obzirom na njegovu dob, osobine i mogućnosti. Slobodno vrijeme se provodi u organiziranim aktivnostima i učenju te sličnim odgojnim sadržajima koji pridonose razvijanju odgovornosti prema sebi i drugima.

Odgojna mjera upućivanja u odgojnu ustanovu odnosi se na upućivanje maloljetnika u ustanovu socijalne skrbi, odnosno dom za odgoj ili odgojni dom najmanje na šest mjeseci, a najviše na dvije godine. Pritom sud mora svakih šest mjeseci ispitati ima li potrebe za daljnjim provođenjem mjere. Dakle, mjera kad je donesena nije jedinstvena i nepobitna nego njeno trajanje ovisi o uspješnosti resocijalizacije. Znatna je razlika između doma za odgoj i odgojnog doma. Domovi za odgoj nemaju sustav obrazovanja unutar samih domova, već se maloljetnici školuju u školama gdje su se već do tada školovali (ako nije došlo do premještanja

¹⁸ Pretpostavlja se da je odgajatelj kompetentan u obavljanju svog posla.

iz nekog razloga), dok odgojni domovi pružaju školovanje, odnosno izobrazbu za neka zanimanja, unutar prostora doma i imaju puno strože uvjete.

Odgojni zavod također osigurava obrazovanje unutar ustanove. U Hrvatskoj je trenutno jedan odgojni zavod za mladiće koji se nalazi u Turopolju s podružnicom otvorenog tipa u Sisku. Tamo su smješteni maloljetnici koji su počinili jedno ili više kaznenih djela te na njih prijašnje odgojne mjere nisu imale nekog pozitivnog učinka. Maloljetnici u odgojnom zavodu mogu provesti najmanje šest mjeseci, a najviše tri godine, uz procjene suda svakih šest mjeseci. Teško je doći do informacija o trenutnom stanju i načinu rada odnosno procesu resocijalizacije unutar zavoda. Za posjet ustanovi potrebna su brojna odobrenja i dugo se čeka. Socijalni pedagozi koji su pisali radove na temu odgojnog zavoda također su imali ograničen pristup zavodu i nisu uspjeli steći konkretan uvid, stoga nije moguće dati neke konkretnije, a ujedno i novije informacije o procesu resocijalizacije unutar zavoda. Mediji svako malo ističu vrlo loše uvjete, što štićenici i potvrđuju¹⁹, ali isto je tako i premalo odgajatelja te stručnih suradnika koji bi brinuli o procesu resocijalizacije. Ipak, mediji često imaju tendenciju isticati samo loše stvari, a one dobre često ignoriraju ili zauzimaju puno manje medijskog prostora.

Maloljetnički zatvor je također mjesto gdje bi se trebala provoditi resocijalizacija te je također zanimljiv medijima kojima je ipak od 2008. godine zabranjen pristup kaznionicama bilo kojeg tipa te komunikacija sa zatvorenicima. U Hrvatskoj se maloljetnički zatvor nalazi unutar kaznonice u Požegi te su u njemu smješteni i mladići i djevojke (naravno, u različitim odjeljenjima). Prema Članku 24 Zakona o sudovima za mladež „Maloljetnički zatvor je kazna lišenja slobode s posebnostima u odnosu na uvjete izricanja, trajanje, svrhu i sadržaj sankcije. Maloljetnički se zatvor može izreći starijem maloljetniku za kazneno djelo za koje je u zakonu propisana kazna zatvora tri godine ili teža kazna, kad s obzirom na narav i težinu djela i visoki stupanj krivnje ne bi bilo opravdano izreći odgojnu mjeru, već je potrebno kažnjavanje.“ Maloljetnici mogu biti osuđeni najmanje na šest mjeseci zatvora, a u najtežim slučajevima, kada je kazna za počinjeno djelo prema Kaznenom zakonu viša od 10 godina za počinjeno djelo, može se izreći maksimalna kazna za maloljetnika u trajanju od 10 godina. Važnost resocijalizacije u maloljetničkom zatvoru je neupitna i ključna radi smanjenja mogućnosti recidiva, što je bitno cijelom društvu, pogotovo ako je riječ o izrazito neprihvatljivim oblicima ponašanja. To je krajnje vrijeme za reakciju kako, do tada već vrlo

¹⁹ Prilikom volontiranja u domu za odgoj „Dugave“ imala sam priliku vrlo dobro upoznati bivšeg štićenika odgojnog zavoda u Turopolju i doista je potvrdio nagađanja o lošim uvjetima u svakom pogledu. Ipak, riječ je o svjedočanstvu, a ne potvrđenoj činjenici, pa ne mora značiti da je doista tako.

razvijeni poremećaji u ponašanju ne bi evoluirali u poremećaj ličnosti. Svakako su u Hrvatskoj maloljetnički zatvor i odgojni zavod previše mistificirani te bi zasigurno moglo biti od velike koristi jedno novije istraživanje na tu temu radi većeg uspjeha u resocijalizaciji štićenika i kažnjenika.

Do sada su opisane odgojne ustanove u koje se mogu uputiti maloljetnici bez većih intelektualnih teškoća, no što se događa kada dođe do razvoja poremećaja u ponašanju kod maloljetnika s izraženim intelektualnim teškoćama koji je još uz to i počinio neko kazneno djelo? Upućuje ga se u posebnu odgojnu ustanovu. U Hrvatskoj je to Centar za odgoj i obrazovanje Lug. Tamo se intenzivno radi na resocijalizaciji maloljetnika s intelektualnim teškoćama. To je ustanova socijalne skrbi, koja brine o mladeži s teškoćama u razvoju i poremećajima u ponašanju. Korisnicima se pruža stalni i tjedni smještaj u domu, cjelodnevni i poludnevni boravak, odgoj, prehrana, njega i briga o zdravlju, medicinska i psihosocijalna rehabilitacija, te usluga organiziranog provođenja slobodnog vremena, za mladež s intelektualnim teškoćama u dobi od četrnaeste do dvadeset i prve godine života, te za maloljetnike i mlađe punoljetne osobe s poremećajem u ponašanju, tjelesnim ili intelektualnim teškoćama, također u dobi od četrnaeste do dvadeset i prve godine života, koji se nalaze na izvršenju odgojne mjere upućivanja u posebnu odgojnu ustanovu²⁰.

U instituciju mogu, u vrlo rijetkim slučajevima, biti smještena i djeca. Djeca se zbog iskazivanja poremećaja u ponašanju već u dobi od osme do četrnaeste godine smještaju u takozvane *male intenzivne skupine* u sklopu dječjeg doma ili doma za odgoj. Takav način resocijalizacije kod djece uveden je 1993. godine nakon što je dvanaestogodišnjak s namjerom ubio vozača taksija. Od tada djeca mogu biti smještena, u dječji dom Ivan Goran Kovačić u Zagrebu ili u domovima za odgoj u Osijeku, Rijeci, Karlovcu i Splitu, gdje u maloj skupini intenzivno rade na promjeni vlastitog ponašanja, kao što i sam naziv kaže.

Očito je da u Hrvatskoj još uvijek prevladava institucionalni pristup resocijalizaciji i da većini maloljetnika nikako nije po volji, ali tada se treba zapitati, jesu li domovi doista toliko loši? Ispunjavaju li svoje osnovne funkcije osiguravanja materijalne skrbi (koliko god da su financijski ograničene, ipak pružaju smještaj i obroke), komunikaciju sa štićenicima, korisnicima i zatvorenicima (ponajprije radi prirodnosti uvjeta življenja te zadovoljenja potreba), odgoj i obrazovanje (kao neposrednu, razvojnu funkciju), discipliniranje (prihvatanje pravila funkcioniranja u zajednici), resocijalizaciju (tretmansko-rehabilitacijska funkcija ustanove), socijalne kontrole (funkcija koju ovlašteni društveni sustavi prenose na

²⁰ Podatci su preuzeti s internetske stranice Centra za odgoj i obrazovanje Lug, gdje je i dostupno više informacija: <http://centar-lug.skole.hr/>

instituciju kako bi na legitiman način mogla suzbijati i mijenjati neprihvatljiva ponašanja), iniciranje promjena (kao pomagačko-rehabilitacijska funkcija fokusira se na motiviranje) i evaluaciju (odnosi se na stalnu samoprocjenu ustanove) (Žižak i Koller-Trbović, 1999)? Najčešće pritužbe su na materijalne uvjete i hranu, što je razumljivo jer valja voditi računa i o kvaliteti življenja, ali s druge strane domovi, zavod, a pogotovo zatvor ne bi niti trebali biti takvi da maloljetnici ne požele otići i da dođe do institucionalizacije²¹. Bit je da žele otići i integrirati se u društvo te samostalno funkcionirati. Da bi to bilo moguće potreban je visok stupanj unutarnje motivacije. Kad se maloljetnika uspije motivirati da sudjeluje u procesu resocijalizacije, tada će sigurno resocijalizacija biti uspješna, a opasnost od recidiva minimalna. Ako do toga ne dođe, onda institucija nije ispunila najmanje dvije od svojih osnovnih funkcija koje su međusobno nerazdvojne, iniciranje promjena (motiviranje) i resocijalizaciju. Ipak, i maloljetnik mora iole surađivati. To se može zanimljivo ilustrirati citatom iz dokumentarnog filma Ivone Juke o trojici zatvorenika koji služe kazne u kaznionici u Lepoglavi. Jedan od trojice, Zane, koji je bio od svoje šeste godine po raznim dječjim, a kasnije i odgojnim domovima, kaže „Da je i najbolji dom, opet ne bi bio dobar. Jer je dom.“ Dakle, dom može ispunjavati sve što bi trebao, ali ako ne uspije kod maloljetnika preokrenuti ovakvo mišljenje, nikada neće niti biti promjene, što je u ovom slučaju jasno pošto je citirani gospodin na odsluženju višegodišnje kazne u kaznionici. Jedna od poželjnih kompetencija pedagoga jest socijalna kompetencija koja uključuje umijeće motiviranja (Staničić, 2005), pa bi prema tome pedagog mogao naći jake strane kod maloljetnika, pomoći mu da ih osvijesti, a onda ga i motivirati da se aktivira na tom pitanju i svoju pažnju usmjeri na vlastiti rast. Tako bi došlo i do promjene u ponašanju, odnosno do uspješne resocijalizacije.

4. DOMOVI ZA ODGOJ DJECE I MLADEŽI

Dom za odgoj je socijalna ustanova čiji je osnivač Republika Hrvatska, a u nadležnosti je Ministarstva socijalne politike i mladih.

Ideja o instituciji sličnoj domu za odgoj prvi put, na prostorima Hrvatske, javlja se nakon Prvog svjetskog rata. Svećenik iz Dalja, Mihajlo Medaković, piše o osnivanju *Ustanove za zbrinjavanje* za djecu čiji su očevi poginuli u ratu jer po njegovu mišljenju majka nije sposobna preuzeti očevu ulogu te da će tako djeca biti izložena riziku. Kako bi to spriječio,

²¹ Nesnalaženje ili potpuna nemogućnost življenja izvan institucije (Petz1995).

smatrao je da su ih trebali uputiti u ustanove za zbrinjavanje (Majdak, 2005). Do 1925. godine osnovani su domovi u Glini, Slavonskoj Požegi i Dom "Pahinsko" u Ivancu²², te su se kratko nazivali „uzgajalištima“ (Majdak, 2005). Nakon Drugog svjetskog rata osnovan je dom na Malom Lošinj i Cresu. Danas domova za odgoj u Hrvatskoj ima sedam, a u njima su smješteni maloljetnici i maloljetnice prema Zakonu o sudovima za mladež (njemu je prethodila Novela zakona o krivičnom postupku iz 1951. i nije bilo većih promjena u odgojnim mjerama sve do danas).

4.1. USTROJSTVO I ORGANIZACIJA DOMOVA ZA ODGOJ DJECE I MLADEŽI

Ustrojstvo domova i organizacija života i rada u domovima je vrlo slična u svih sedam domova za odgoj u Hrvatskoj. Ipak, postoje minimalne razlike koje valja istaknuti.

4.1.1. *Ustrojstvo domova za odgoj djece i mladeži*

Ustrojstvo domova za odgoj u Hrvatskoj razlikuje se samo po broju i namjeni odjela unutar pojedinačnih domova.

Upravni dio ustanove čine upravno vijeće, povjerenstva ili komisije, ured ravnatelja te stručno vijeće te su njihove funkcije određene Statutom svake ustanove zasebno. Ured ravnatelja je nadležan zajedničkim i stručnim službama te odjelima. Zajedničke službe podrazumijevaju računovodstvo te odjel zajedničkih poslova. Odjel zajedničkih poslova odnosi se na ljudske resurse te pravne i opće poslove (pisarnica, skladišno poslovanje, održavanje i vozni park, pranje i glačanje, zaštita na radu, priprema hrane te čišćenje). Što se tiče stručne službe, u domovima nailazimo na stručni tim te voditelje odjela. Do ove točke ustrojstvo domova je uglavnom jednako. Pošto su razlike u ustrojstvu domova u broju i namjeni odjela, valja navesti koje odjele nudi svaki od domova za odgoj u Hrvatskoj (Tablica 2).

Tablica 2: Djelatnosti domova za odgoj u Hrvatskoj²³

Naziv doma	Odjel
Dom za odgoj djece i	Odjel muške resocijalizacije

²² Dom u Glini je preseljen u Turopolje nakon Domovinskog rata i danas je to odgojni zavod, a u Glini je kaznionica za odrasle. Dom u Slavonskoj Požegi je današnja kaznionica, odnosno maloljetnički zatvor te zatvor za žene i muškarce. Dom „Pahinsko“ u Ivancu otvoren je i danas, ne kao dom za odgoj, već kao odgojni dom.

²³ Svi podaci su preuzeti s internetskih stranica domova te se popis stranica može naći u popisu literature.

mladeži Karlovac	Odjel ženske resocijalizacije Odjel intenzivnog tretmana (mala intenzivna skupina, dječaci 8-14 godina) Odjel poluinstitucionalnog tretmana
Dom za odgoj djece i mladeži Osijek	Odjel resocijalizacije Odjel stacionarne dijagnostike Odjel poludnevnog boravka Odjel intenzivnog tretmana (mala intenzivna skupina, dječaci 8-14 godina)
Dom za odgoj djece i mladeži Pula	Odjel muške resocijalizacije Odjel ženske resocijalizacije Odjel stacionarne dijagnostike Odjel poludnevnog boravka
Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka	Odjel muške resocijalizacije Odjel intenzivnog tretmana (mala intenzivna skupina, dječaci 8-14 godina) Odjel ženske resocijalizacije Odjel poludnevnog boravka Disciplinski centar Prihvatna stanica
Dom za odgoj djece i mladeži Split	Odjel stacionarne dijagnostike Odjel intenzivnog tretmana (mala intenzivna skupina, dječaci 8-14 godina) Odjel ženske resocijalizacije
Dom za odgoj djece i mladeži Zadar	Odjel resocijalizacije Odjel stacionarne dijagnostike Disciplinski centar Prihvatna stanica Stambena zajednica
Dom za odgoj djece i mladeži Zagreb	Odjel muške resocijalizacije Odjel ženske resocijalizacije Odjel stacionarne dijagnostike Odjel poludnevnog i cjelodnevnog boravka Disciplinski centar Prihvatna stanica Stambena zajednica

Bitno je ukazati da to da se na odjelu stacionarne dijagnostike, isto kao ni u prihvatnoj stanici, ne provodi resocijalizacija.

Na odjelu stacionarne dijagnostike provodi se postupak opservacije djece i maloljetnika (muških i ženskih) u trajanju od tri do pet tjedana. U tom periodu korisnici su, uz pristanak roditelja ili skrbnika, stacionarno smješteni u dom. Vikendima odlaze kući (osim ako nemaju gdje otići, tada vikend isto provode u domu). Ako se opservacija odvija u istom mjestu u kojem dijete/maloljetnik pohađa školu, tada nastavlja ići u školu za vrijeme opservacije, koliko god je to moguće. Odgajatelji koji vrše opservaciju, uz druge stručnjake u i izvan

institucije, su socijalni pedagozi, psiholozi, socijalni radnici i drugi medicinski stručnjaci. Po završetku opservacije daje se prijedlog jedne ili nijedne od odgojnih mjera.

Prihvatna stanica je namijenjena kratkotrajnom prihvatu djece i maloljetnika (najduže u trajanju od 48 sati) zatečenih u skitnji ili bijegu. Nije namijenjena resocijalizaciji, a pogotovo nije adekvatna za duži boravak.

Odjel muške i ženske resocijalizacije podrazumijeva stalan boravak maloljetnika i maloljetnica u odgojnim skupinama u domovima za odgoj. Tu se nalaze maloljetnici i maloljetnice s poremećajima u ponašanju, a u Dom ih se upućuju temeljem Zakona o socijalnoj skrbi, Obiteljskog zakona i Zakona o sudovima za mladež.

Posebno se izdvaja odjel intenzivnog tretmana ili male intenzivne skupine. To je u stvari resocijalizacija dječaka od osam do četrnaest godina koji iskazuju poremećaje u ponašanju. Ne postoje takve ženske skupine u Hrvatskoj.

Odjel poludnevnog i cjelodnevnog boravka osigurava provedbu odgojne mjere pojačane brige i nadzora uz upućivanje u odgojnu ustanovu. Korisnici ovog odjela pohađaju nastavu, a slobodno vrijeme provode u ustanovi učeći i u raznim aktivnostima. Korisnici su također podijeljeni u odgojne grupe i uz vodstvo predmetnih profesora svladavaju eventualne poteškoće na koje nailaze pri ispunjavanju školskih obaveza.

Stambene zajednice su zapravo podružni objekti domova za odgoj čija je namjena stalni smještaj muške mladeži od šesnaest do dvadeset i jedne godine. Ovakav tip resocijalizacije, iako se može reći da je institucionalan jer korisnici ne žive kod kuće, ipak omogućava maksimalnu integraciju u društvo i preuzimanje odgovornosti za svoje postupke.

Ustrojstvo doma utječe na organizaciju života i rada, odnosno na odvijanje djelatnosti.

4.1.2. Organizacija života i rada u domovima za odgoj djece i mladeži

Život i rad u domu organizira se regulira Pravilnikom o kućnom redu. To je dokument ustanove te ga svaka od njih zasebno sastavlja. Njime se regulira sve. Ističu se prava korisnika, pravila ponašanja, sve vezano uz posjete, korištenje telefona te računala, izlasci, nagrade, ali i stegovne mjere ako dođe do kršenja odredbi iz pravilnika, određuje se pravilna ishrana te oslovljavanje korisnika i zaposlenih osoba u domu. Poštujući pravila kućnog reda, organiziraju se okvirne dnevne aktivnosti korisnika, koje su također slične u svim domovima: jutarnje aktivnosti, škola i učenje, organizirane slobodne aktivnosti, slobodno vrijeme, prehrana, grupne aktivnosti, formiranje i razvoj navika, večernje aktivnosti. Naravno, korisnici odlaze u školu prema svom rasporedu.

Ustrojstvo doma, kao i organizacija, utječu na cjelokupnu sliku o domu te na socijalnu i emocionalnu klimu doma, što su sastavnice skrivenog kurikuluma.

4.2. SKRIVENI KURIKULUM ILI OZRAČJE U DOMOVIMA ZA ODGOJ DJECE I MLADEŽI?

Kurikulum (lat. *curriculum* – tok puta) se najčešće spominje kao tok života (lat. *curriculum vitae*) (Klaić, 1983), a u području odgoja i obrazovanja, vodeći se značenjem riječi, kurikulum je tok odgojno obrazovnog procesa od postavljanja ciljeva prema utvrđenim potrebama, preko odabira sadržaja, oblika i metoda rada, organizacije rada te stvaranje uvjeta za realizaciju rada, pa sve do evaluacije procesa i tada ponovno kreće sve ispočetka na temelju dobivenih spoznaja iz evaluacije (Cindrić et al., 2010). Zbog toga je to i ujedno stalan, kružni proces. Kurikulum ima jako puno definicija. Portelli (1987) navodi da postoji čak 120 definicija kurikuluma. Prema Vizek Vidović (2009), kurikulum je plan za akciju ili pisani dokument koji uključuje strategije za postizanje željenih, unaprijed formuliranih obrazovnih ciljeva. Kurikulum kao dokument uključuje opis svih organiziranih aktivnosti i opis svih iskustava, od postavljenih ciljeva do evaluacije, kojima je izložena osoba uključena u odgojno-obrazovni proces. Službeni dokument ustanove u domovima za odgoj je Statut ustanove. Njime se uređuje status naziva i sjedišta ustanove, djelatnost, pečat i znak, prijam i otpust korisnika, pravni položaj, zastupanje i predstavljanje, unutarnji ustroj, tijela doma i djelokrug njihova rada, javnost rada te ostala specifična pitanja za pojedinu ustanovu. Neki domovi imaju i plan i program rada, no to nije kurikulum²⁴. Na kurikulum ustanove nailazimo u učeničkim domovima, čija se djelatnost uređuje Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama. Tamo pedagozi s ostalim djelatnicima i korisnicima doma sukonstruiraju kurikulum. Domovi za odgoj su ustanove socijalne skrbi i najčešće nemaju zaposlenog pedagoga, pa tako nemaju ni domski kurikulum. Znači li to da domovi za odgoj nemaju skriveni kurikulum? Prema Bašić (2000), sadržaj onog što je skriveno u kurikulumu može biti određen tek promatramo li ga u odnosu na ono službeno objavljeno u kurikulumu, a prema tome, ako nema objavljenog kurikuluma nema niti onog skrivenog. Skriveni kurikulum obuhvaća i ono neopipljivo, takozvano socijalno biće. Izraz „skriveni kurikulum” skovao je Phillip Jackson 1968. Prema Marsh (1994), skriveni kurikulum uključuje učenje stavova,

²⁴ Kurikulum je fleksibilniji i ukazuje kako je odgoj i obrazovanje spiralan proces stalne procjene potreba, postavljanja ciljeva te evaluacije i tako uvijek u krug s potrebnim dopunama, dok plan i program točno propisuje konkretne sadržaje, linearan je te ne dopušta puno odmicanja od zadanog.

normi, vjerovanja, vrijednosti i pretpostavki, što je najčešće iskazano kroz pravila, rituale i propise. To se sve može prisličiti domovima za odgoj, jer svaka ustanova ima i svoje socijalno biće te svaki dom ima jasno istaknute ciljeve, misiju i viziju, ali ne i (samo)evaluaciju koja omogućava kružni proces (iako neslužbeno neki domovi to i rade). Ipak bi u ovom slučaju možda bilo primjerenije opredijeliti se za izraz ozračje ili klima ustanove.

Žižak i Koller-Trbović (1999) dijele institucije na programski efikasne i neefikasne s obzirom na obilježja tretmanske klime. Obilježja tretmanske klime u efikasnim institucijama su: otvorenost prema vanjskoj sredini, suradnja i komunikacija unutar institucija, povjerenje, poštovanje, aktivna uključenost svih članova, podrška, korisnici postavljaju svoje ciljeve usklađene s onima odgajatelja te postoji perspektiva za budućnost. Dok su obilježja tretmanske klime u neefikasnim institucijama: negativna očekivanja od korisnika, kažnjavanje, dosada, neodgovornost, malo pažnje odgajatelja, negativizam vršnjaka (općenit manjak motivacije), nedosljednost odgajatelja, stigmatizacija te gotovo nikakav kontakt s vanjskim okruženjem. Obilježja domskog ozračja svakako utječu i na učinkovitost i uspješnost resocijalizacije. Svakako je važno stvoriti pozitivno i sigurno domsko ozračje, a da bi to bilo moguće potrebno je istaknuti čimbenike domskog ozračja.

4.2.1. Čimbenici domskog ozračja

Domsko ozračje tvore procesi (npr. međusobna komunikacija svih pojedinaca vezanih uz dom, od korisnika preko odgajatelja i roditelja do stručnog tima te ravnatelja i ostalih djelatnika doma) u organizaciji, a na te procese onda utječu razni čimbenici (Domović, 2003). Koji su to čimbenici? Različiti izvori literature navode najrazličitije čimbenike koji utječu na ozračje, ovdje su navedeni oni koji se javljaju kod većine: organizacijska obilježja, socijalna klima doma, emocionalna klima doma, obilježja odgajatelja, obilježja korisnika te ekološko i estetsko okruženje (arhitektonska obilježja).

4.2.1.1. Organizacijska obilježja

To su obilježja koja se odnose na veličinu doma, odnosno ukupan broj korisnika, pa onda i broj korisnika u svakoj odgojnoj grupi, resurse kojima raspolaže, odgojne ciljeve doma i slično.

Isto kao što broj učenika uvelike utječe na razvijanje bliskosti i prijateljskih odnosa u razredu (Bežen, 1993), tako isto utječe i broj korisnika u odgojnoj skupini. Naime, ako je broj korisnika manji onda bi ti odnosi trebali biti baš takvi, pozitivni, ali nije nužno da je sam broj

korisnika čimbenik koji utječe na stvaranje pozitivnog ozračja. Veći broj korisnika može biti i olakotna okolnost jer je tada vjerojatnije da će svatko naći nekoga tko njemu karakterno odgovara.

Resursi kojima dom raspolaže također mogu, ali i ne moraju, utjecati na ozračje. Naime, ako su resursi kojima dom raspolaže dosta visoki (nikad nisu, ali pretpostavimo da postoji i takva mogućnost) onda to može poboljšati arhitektonska obilježja, dakle fizičko okruženje, nadalje, zapošljavanje dodatnih stručnih suradnika po potrebi (na primjer pedagoga koji bi pomogao u suradnji s ustanovama u kojima se korisnici školuju), bila bi moguća izrada različitih projekata unutar doma ili čak u suradnji s drugim institucijama. Dakle, veći resursi mogu značiti doprinos ostvarivanju pozitivnog ozračja, ali naravno, tome ne mora biti tako.

Što se tiče odgojnih ciljeva, oni su usko vezani uz odjeljenje u kojem se korisnik nalazi, pa im prema tome moraju i biti prilagođeni, tj. prema njihovim potrebama. Ako tome nije tako, naravno da dolazi do narušavanja domskog ozračja.

4.2.1.2. Socijalna klima domova

Socijalna klima rezultat je socijalnih odnosa prvenstveno između odgajatelja i korisnika, ali i korisnika međusobno te odnosa odgajatelja i roditelja ili skrbnika. Odnos odgajatelja i korisnika može biti: autoritarni odnos, indiferentni i demokratski. Za uspješnost resocijalizacije posebno značenje ima demokratski odnos, a indiferentni najčešće dovodi do anarhije i neuspjeha. Dakle, demokratski odnosi bi trebali pospješiti pozitivno ozračje time što bi se korisnici, a vjerojatno i odgajatelji trebali osjećati ugodnije. Ipak, ne smije se smetnuti s uma da se radi o domu za odgoj, gdje je bitna stroža struktura i disciplina.

Odnosi među korisnicima mogu biti natjecateljski ili suradnički, a ponekad mogu poprimiti i razne vidove agresije, što nije rijetkost u domovima za odgoj. Tome treba tražiti uzrok, možda ga čak možemo pronaći i u nekom od drugih čimbenika ozračja (npr. prostorna prekapacitiranost doma, što je onda organizacijski čimbenik). Na kraju, odnos odgajatelja i roditelja ili skrbnika bi trebao biti partnerski te bi oni trebali biti uključeni u proces resocijalizacije svog djeteta.

4.2.1.3. Emocionalna klima domova

Emocionalna klima je osjećaj ugone ili neugode koji imaju korisnici i odgajatelji pri boravku u domu²⁵. Najčešći uzročnik negativne emocionalne klime su strah i dosada. To može biti

²⁵ Prema istraživanju provedenom u srednjim školama u Baranji i Slavoniji neugodne emocije čine 75%, a ugone 25% emocija. Pod tim neugodnim emocijama se misli na dosadu, nervozu, zabrinutost i strah (Bognar i

povezano i s drugim čimbenicima, kao na primjer, socijalnim, u vidu odnosa s drugim korisnicima ili čak s obilježjima odgajatelja, njegovo osobnosti. Da bi se situacija promijenila, odgajatelji bi se trebali potruditi da se ta dosada pretvori u radoznalost, a strah u osjećaj sigurnosti.

4.2.1.4. Obilježja odgajatelja

Utjecaj odgajatelja na domsku klimu je vrlo visok. Njegovi motivi, usvojenost sustava vrijednosti i interesi oblikuju količinu i smjer utjecaja.

Odgajatelj utječe kroz svoju ličnost i osobine. Glasser (1999), u svom djelu *Nastavnik u kvalitetnoj školi*, naglašava važnost toga da učenici vide svog nastavnika kao običnog čovjeka, odnosno da podijeli s njima neka osobna iskustva, ali bez pretjerivanja. To se isto odnosi i na odgajatelje u domovima. Prema tome bi korisnicima trebao otkriti: tko je, za što se zalaže, što će tražiti od njih, što neće tražiti od njih, što će učiniti za njih, što neće učiniti za njih. Također utječe i kroz svoja znanja i mišljenje te svoju odgojnu filozofiju (implicitnu pedagogiju) koja određuje i njegove ciljeve u pre/odgoju.

4.2.1.5. Obilježja korisnika

Ova obilježja obuhvaćaju: sociodemografske varijable, odnosno socioekonomski status i obilježja prestiža; zajednička obilježja odgojne skupine u pogledu mogućnosti postignuća uspjeha, što obuhvaća prosječnu inteligenciju, razinu značajnih sposobnosti, stavove koji obuhvaćaju odnos prema perspektivi za budućnost.

Glasser (1999) naglašava da bi učenici uvijek trebali: raditi isključivo nešto korisno, uvijek raditi najbolje što mogu, ocjenjivati i poboljšavati svoj rad, kvalitetan rad bi im uvijek trebao goditi. To isto vrijedi i za korisnike domova, naravno uz stručno vodstvo i poticaje odgajatelja.

Kod obilježja korisnika treba napomenuti važnost motivacije. Samo motivirani korisnici mogu uspješno nastaviti sa svojim životom po izlasku iz doma. Za to je također važan angažman odgajatelja te ostalih stručnih suradnika u domu.

4.2.1.6. Ekološko i estetsko ozračje (arhitektonska obilježja)

Tijekom izgradnje doma treba voditi računa o tome da arhitektonska obilježja budu u skladu s općim načelom o funkcionalnosti prostora i ugodnosti boravka u njemu. No, češće se nalazimo u situaciji gdje već imamo neka arhitektonska obilježja koja je malo kompliciranije

Dubrovački, 2012, prema Bognar i sur., 2004). Vrlo je slična situacija i u domovima, ali puno češće zbog neugodne socijalne klime u domu.

mijenjati, na primjer, zidove, prozore, vrata i stropove, zbog dugotrajnosti radova. U tom slučaju uvijek možemo utjecati na boju zidova, odabir stolova i stolica, polica, ormara, rasvjetu. Ipak, nije ni to tako jednostavno, jer je to usko vezano, opet, uz organizacijska obilježja doma, točnije uz resurse kojima dom raspolaže (eventualno se može pouzdati u povremene donacije), ali i uz uvažavanje ideja i prihvaćanje pomoći korisnika i svih djelatnika doma. Što se tiče ekološkog okruženja, važna je svakodnevna briga za dom i prostor svoje odgojne skupine, a pritom se misli na svakodnevnu brigu za otpad, štednju električne energije i vode, poticanje na recikliranje materijala i slično, što onda budi ekološku svijest kod korisnika.

Svi navedeni čimbenici koji utječu na domsko okruženje se međusobno isprepliću i nerijetko utječu jedni na druge čineći tako neraskidivu mrežu čimbenika o kojima treba voditi računa. Zbog toga je bitno da su svi djelatnici i korisnici doma, ali i roditelji i skrbnici, usmjereni na kreiranje pozitivnog motivirajućeg domskog ozračja radi uspješnije resocijalizacije korisnika.

5. DOM ZA ODGOJ DJECE I MLADEŽI ZAGREB

Dom za odgoj djece i mladeži Zagreb ili kako ga se češće naziva, pogotovo među korisnicima, Dom Dugave, jer mu se sjedište nalazi u zagrebačkoj četvrti Dugave, djeluje od 1982. godine.

5.1. DJELATNOST, MISIJA I VIZIJA DOMA ZA ODGOJ DJECE I MLADEŽI ZAGREB

Primarna djelatnost Doma je pružanje usluga socijalne skrbi izvan vlastite obitelji za zadovoljavanje socijalno – zaštitnih potreba djece i mladeži s poremećajima u ponašanju u dobi od 7. do 21. godine života. Ostale djelatnosti koje se provode u Domu su: stacionarna dijagnostika, poludnevni boravak (produženi stručni tretman) prihvata i domski tretman, a u skladu s propisima o izvršenju odgojnih mjera za maloljetnike izvršavaju se i sudske odgojne mjere: pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi te upućivanje u odgojnu ustanovu.

Kao svoju misiju u Domu navode: „Stvaranje sigurnog okruženja, promjena neprihvatljivog ponašanja u djece i mladih, njihovo osnaživanje i podizanje socijalne kompetencije,

poboljšanje kvalitete obiteljskih odnosa.²⁶ Na prvo mjesto stavljaju stvaranje sigurnog okruženja (moglo bi se još dodati i pozitivnog) jer je jasno da ono utječe na resocijalizaciju, odnosno promjenu neprihvatljivog ponašanja, što onda povlači i sve ostalo za sobom.

Dok im je vizija: „Ravnopravno, tolerantno i humano društvo koje pruža jednake mogućnosti djeci i mladima s poremećajima u ponašanju kao i njihovim obiteljima, njihovo prihvaćanje u široj zajednici, osposobljavanje i podrška korisnika u njihovom samostalnom životu.“. Ova vizija bi se u jednu ruku mogla okarakterizirati kao interkulturalni pristup²⁷, ali u tom slučaju svakako treba izbaciti pojam *tolerantno* jer samim time što većina „tolerira“ manjinu, stavlja se u superioran položaj te stvara osjećaj manje vrijednosti. Umjesto tolerantno, poželjno društvo bi se moglo okarakterizirati kao spremno na dijalog.

Djelatnosti, misija i vizija doma su usmjerene na promjene nepoželjnog ponašanja kod korisnika te se zasnivaju na upoznavanju i osvješćivanju njihovih prava, ali i tuđih prava koja ne smiju biti povrijeđena.

5.2. TKO SU KORISNICI DOMA ZA ODGOJ DJECE I MLADEŽI ZAGREB?

Korisnici su djeca i maloljetnici te maloljetnice koje iskazuju poremećaje u ponašanju te djeca u riziku za razvoj poremećaja u ponašanju i osobnosti. Nadalje, to su maloljetnici i mlađi punoljetnici kojima su izrečene odgojne mjere: upućivanje u disciplinski centar, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, korisnici smješteni na stacionarnu dijagnostiku te upućivanje u odgojnu ustanovu. Na kraju, tu su i djeca i mladež zatečena u skitnji, bez nadzora roditelja ili skrbnika, kojima je potrebno hitno zbrinjavanje te ih se dovodi u prihvatnu stanicu.

5.3. USTROJSTVO DOMA ZA ODGOJ DJECE I MLADEŽI ZAGREB

Općenito ustrojstvo domova za odgoj već je do sada opisano u ovom radu, od upravnog dijela ustanove preko ureda ravnatelja i zajedničkih i stručnih službi sve do odjela. Pošto je Dom za

²⁶ Svi podatci vezani uz Dom za odgoj djece i mladeži su preuzeti s internetske stranice Doma, čija adresa je navedena u popisu izvora.

²⁷ Interkulturalizam je dinamički i kvalitativan pristup u kojem se kulturno pluralna stvarnost shvaća kao interakcija ili razmjena kulturnih vrijednosti i dobara, što je temeljna pretpostavka ostvarenja ideala jedinstva u kulturnoj raznolikosti (Spajić-Vrkaš et al., 2001).

odgoj djece i mladeži Zagreb, smješten je na više lokacija s različitim namjenama, prvo valja navesti lokacije, a zatim odjele Doma²⁸.

Na adresi u Dugavama, Sv. Mateja 70/a, nalazi se sjedište i uprava te odjel dijagnostike, prihvata i smještaja. U Dugavama se također nalazi i stambena zajednica Dugave I i II, na adresi Ulica J. Denzlara 46 i 48. Treća stambena zajednica Dubrava, je smještena na Aveniji Dubrava, a Dom za mušku djecu i mladež nalazi se u Ulici Otona Župančića 14 u Folnegovićevom naselju.

Voditeljica odjela Doma za mušku djecu i mladež u Ulici Otona Župančića 14 je Ankica Brigljević, dipl. oec., a voditelj odsjeka je Željko Galić, dipl. soc. radnik. Ova podružnica Doma Dugave pruža stalan smještaj muškoj djeci i mladeži u dobi od dvanaest do dvadeset i jedne godine te se u njemu provodi odgojna mjera upućivanja u odgojnu ustanovu. Dakle, radi se o mladićima s poremećajima u ponašanju koji su uključeni u institucionalni tretman resocijalizacije. Tretman se u Župančićevoj ostvaruje prema principu malih odgojnih skupina u okviru kojih se pružaju usluge stalnog smještaja kao što su: stanovanje, prehrana, odijevanje, održavanje osobne higijene, organiziranje prijevoza, briga o zdravlju, odgoj i obrazovanje, stručna pomoć u učenju uz skrb o školovanju i radnom osposobljavanju, radne aktivnosti, organizacija konstruktivnog provođenja slobodnog vremena i drugi oblici stručne pomoći. Kapacitet podružnice je četrdeset korisnika, raspodijeljenih u pet skupina.

Odsjek stambene zajednice pruža stalni smještaj muškoj mladeži, u dobi od šesnaest do dvadeset i jedne godine te omogućava provođenje odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu. „Program se ostvaruje u vidu malih stambenih zajednica koje pružaju usluge domskog smještaja sa značajkama slabije strukture tretmana, odnosno uvjeta maksimalne socijalne integracije, a minimalno segregacije, što omogućuje učinkovitije i progresivnije osamostaljivanje korisnika.“ U dvije stambene zgrade u Dugavama smještajni kapacitet je šesnaest korisnika u dobi od šesnaest do osamnaest godina, odnosno dvije skupine po osam korisnika. U trećoj stambenoj zajednici, u Dubravi, kapacitet je šest korisnika u dobi od osamnaest do dvadeset i jedne godine života. Uvjet da bi se postalo korisnikom stambene zajednice je da maloljetnik ili mlađi punoljetnik, pohađa školu ili fakultet ili je u radnom odnosu jer se teži potpunom osamostaljivanju i nakon napuštanja zajednice.

Još jedna od djelatnosti koju pruža Dom Dugave, a ne odvija se u sjedištu jest odjel poludnevnog boravka pri osnovnim školama grada Zagreba i Zagrebačke županije. Provodi se u dvadeset i jednoj osnovnoj školi te je u njega uključeno oko 370 korisnika u 32 odgojne

²⁸ Shematski prikaz Doma za odgoj djece i mladež Dugave nalazi se u Prilogu 2.

skupine po deset do dvanaest korisnika. Postupak, odnosno pedagoška mjera produženog stručnog tretmana već je opisana kao sekundarna prevencija kod djece koja iskazuju rizična ponašanja te izvaninstitucionalni pristup u mijenjanju ponašanja kod djece.

Što se sve nalazi u sjedištu Doma za odgoj djece i mladeži Zagreb?

Sjedište se može podijeliti na zajedničke službe te odjel dijagnostike, prihvata i tretmana.

Pod Zajedničkim se službama misli na ured ravnatelja (Božo Vrkljan, dipl. soc. radnik), pravne, kadrovske i opće poslove, računovodstvo, pisarnicu te pomoćno-tehničke službe.

Voditeljica odjela dijagnostike, prihvata i tretmana je mr. sc. Gordana Babić, dipl. soc. pedagog, a on obuhvaća: dijagnostiku sa savjetovalištem, disciplinski centar (takozvani „dece“), dnevni boravak, grupu djevojaka i prihvatnu stanicu.

Odjel dijagnostike sa savjetovalištem je vrlo složen. Cilj dijagnostičkog postupka je utvrđivanja etiologije, fenomenologije, trajanja, intenziteta i vrste poremećaja u ponašanju i osobnosti djece i maloljetnika, predlaganje odgovarajuće odgojne mjere, zaštite i tretmana te savjetovališni rad u suradnji s drugim institucijama. Dijagnosticiranje ili opservacija djece/maloljetnika se obavlja temeljem zahtjeva odnosno uputnice nadležnog centra za socijalnu skrb ili naredbom suda. Opservacija se može obavljati kroz stacionarnu dijagnostiku, što znači da korisnik boravi na odjelu dijagnostike najmanje tri, a najviše pet tjedana, uz slobodne vikende. Opservacija se također može obavljati i ambulantno, a to znači da korisnik ne noći na odjelu dijagnostike nego ga roditelj/skrbnik svaki dan ujutro ostavlja u Domu te navečer dolazi po njega. Ambulantno dijagnosticiranje je rjeđe i primjenjuje se samo ako se korisnik izrazito teško prilagođava privremenim uvjetima ili ako se dogodi da se dijete/maloljetnik razboli za vrijeme opservacije (npr. tjedan dana je na kućnoj njezi) i tada na taj način nadoknađuje izgubljeni tjedan. U procesu dijagnosticiranja sudjeluje tim stručnjaka različitih profila čija se pojedinačna mišljenja sintetiziraju u „Nalaz i mišljenje“. Radi se o socijalnim pedagogima, psiholozima, socijalnim radnicima, psihijatrima te ostalim osobljem medicinske struke²⁹. Godišnje se obradi oko 100 korisnika, a kapacitet stacionarnog smještaja je 12 korisnika. Savjetovalište se odnosi na savjetodavni rad s korisnicima i njima bliskim osobama te se u tjednima opservacije pokušava kroz savjetovanje poboljšati narušene odnose između korisnika i sredine. Također se može predložiti dolazak u savjetovalište kao odgojnu mjeru posebnih obaveza ili ako bivši ili sadašnji korisnici (ili roditelji) osjete potrebu, mogu dogovoriti svoj dolazak.

²⁹ U nekim domovima za odgoj, primjerice u Rijeci, na odjelu dijagnostike u opservaciju je uključen i pedagog koji iznosi svoje stručno mišljenje u procjeni.

U disciplinskom centru u Dugavama godišnje se izvrši oko dvadeset i pet odgojnih mjera u najdužem trajanju od tri mjeseca. Najčešće su tamo upućeni maloljetnici zbog krađa te ih se većina vraća i po nekoliko puta, što možda ukazuje na veliku nemotiviranost pojedinaca, ali možda i na negativno ozračje koje ih ne uspijeva zainteresirati za proces resocijalizacije.

Prihvatna stanica je dio doma u Dugavama čiji je „cilj pružanje hitne socijalne pomoći djeci i mladeži koja se zateknu u skitnji bez nadzora roditelja ili skrbnika te pružanje privremenog kratkotrajnog smještaja i skrbi dok se ne ostvari povratak u vlastitu ili udomiteljsku obitelj, dom socijalne skrbi ili im se smještaj ne osigura na drugi način.“ Godišnji prihvat je oko 600 korisnika, a oko 150 prihvata odnosi se na strane državljane. Broj korisnika u Prihvatnoj stanici se mijenja iz sata u sat, a događa se da djeca/maloljetnici, pa čak i mlađi punoljetnici provedu i po nekoliko mjeseci u prihvatnoj stanici zbog nedostataka i manjkavosti u sustavu socijalne skrbi. U svakom slučaju, to se nikako ne bi smjelo događati, najduži boravak u prihvatnoj stanici trebao bi biti u trajanju od 48 sati jer se u prihvatnoj stanici ne provodi nikakav tretman.

Dnevni boravak odnosi se na tretman i izvršenje sudske odgojne mjere. Osigurava cjelodnevni ili poludnevni boravak, u okviru kojeg se izvršava i odgojna mjera pojačane brige i nadzora uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi. Cilj i zadatak programa ove organizacijske cjeline je pružanje pomoći korisniku i njegovoj obitelji u prevladavanju odgojno-obrazovnih teškoća, odnosno teškoće socijalne inkluzije u užoj i široj sredini kroz provođenje socijalizacije, resocijalizacije i profesionalnog osposobljavanja. Tijekom godine na produženi stručni postupak bude upućeno oko 40 korisnika. Na žalost, maloljetnici najčešće ignoriraju ovu odgojnu mjeru te često izostaju, što onda vodi do određivanja strože odgojne mjere kao npr. upućivanje u Odgojni dom.

Grupa djevojaka, odnosno odjel ženske resocijalizacije je relativno novi odjel, otvoren 2012. godine. Ima šest mjesta koja su trenutno popunjena. To su još uvijek iste djevojke od osnivanja grupe. Radi se o djevojkama od četrnaest do osamnaest godina starosti. Zajedničko im je da sve iskazuju neku vrstu poremećaja u ponašanju, ali je inače grupa jako heterogena s obzirom na stupanj obrazovanja, intelektualne sposobnosti, razloge upućivanja na tretman, strukturu osobnosti i obiteljsku situaciju. S njima se intenzivno radi, individualno i grupno, te su za sad rezultati iznimno pozitivni. To je jedina grupa koja je već dvije godine u relativno istom sastavu.

Što se tiče broja zaposlenih, Dom ima 98 stalno zaposlenih od čega je 80% stručnog kadra kao što su: socijalni pedagozi, socijalni radnici, psiholozi i odgajatelji koji vode brigu i skrbe

za više od 500 korisnika u različitim segmentima, odnosno na različitim odjelima i lokacijama.

5.4. OBLICI I METODE RADA U DOMU ZA ODGOJ DJECE I MLADEŽI ZAGREB

Prema različitim odjelima Doma, razlikuju se i oblici rada u Domu:

- Prihvat i privremeni kratkotrajni smještaj i skrb o djeci i mladeži koja se zateknu bez nadzora ili skrbnika te pružanje hitne socijalne pomoći u cilju zadovoljavanja osnovnih osobnih potreba
- Dijagnostički postupak utvrđivanja etiologije, fenomenologije, trajanja, intenziteta i vrste poremećaja u ponašanju i osobnosti djece i maloljetnika te predlaganje odgovarajuće odgojne mjere
- Dnevni i poludnevni oblici rada, rana intervencija te pružanje neposredne, kontinuirane pomoći (razvoj otpornosti i kompetencija) u cilju preveniranja nastanka poremećaja te pomoć u socijalnoj integraciji
- Realizacija izrečenih odgojnih mjera; prevencija vršenja kaznenih djela, modifikacija vrijednosnog sustava, kratkotrajno intenzivno utjecanje, socijalizacija
- Stalni smještaj u domu pretpostavlja cjelokupnu socijalnu i materijalnu skrb, zaštitu i sigurnost, odgoj i preodgoj, socijalizaciju, učenje društveno prihvatljivog modela ponašanja (npr. Grupa djevojaka)

Za vrijeme tretmana koriste se također i različite metode, prema individualnoj procjeni za svakog korisnika:

- Grupni rad (vođenje grupe, grupne aktivnosti – obrazovne, radne, kreativne, interakcijske i društvene igre, tematske i iskustvene diskusije i dr.)
- Individualni rad (razgovori – ciljani i situacijski, savjetovanje, pomoć u učenju)
- Klasične sociopedagoške metode (uvjeravanje, poticanje, usmjeravanje, navikavanje, sprečavanje i specifične savjetodavne metode rada)
- Terapijske tehnike (realitetna terapija, sociometrije)

Ipak, uz sve oblike i metode rada te trud djelatnika, čini se kao da nešto nedostaje, a na to upućuje velik broj recidiva korisnika disciplinskog centra. Moguće da je tome tako zbog stalne promjene u socijalnoj klimi doma, jer broj i profil korisnika varira iz tjedna u tjedan, pa nije moguće stvoriti stabilno i pozitivno ozračje uvijek, a moguće je da korisnici jednostavno nisu motivirani ili ih demotivira ozračje.

6. MOTIVIRANOST KORISNIKA DOMA ZA ODGOJ DJECE I MLADEŽI ZAGREB ZA PROGRAME RESOCIJALIZACIJE

6.1. PROBLEM MOTIVIRANOSTI KORISNICA DOMA ZA PROGRAM RESOCIJALIZACIJE

6.1.1. Problem i cilj istraživanja

Koliko su korisnice Doma za odgoj djece i mladeži Zagreb motivirane za sudjelovanje u programu resocijalizacije? Razlaganjem pitanja na dijelove jasno je da je ovo istraživanje primarno dio socijalne pedagogije jer se radi programu resocijalizacije te pokušaju povećavanja njegove efikasnosti. Zatim, to je također područje domske pedagogije jer se provodi na korisnicama Doma za odgoj djece i mladeži Zagreb. Pošto su korisnicama Doma dijagnosticirani poremećaji u ponašanju, to je također i područje posebne pedagogije. Što se tiče motivacije, psiholozi najčešće prisvajaju taj pojam, ali na taj način potpada pod psihologiju odgoja i obrazovanja radi motivacije za učenjem koja je jedno od glavnih pitanja pedagogije, pogotovo u pogledu razvoja kompetencija u kurikulumskom pristupu odgoju i obrazovanju.

Psiholozi kažu da čovjek uvijek radi ono što je sam odlučio raditi, bez obzira bilo mu to drago ili ne. Drugim riječima, sve što čovjek radi svjesno radi zbog toga što je motiviran da tako radi (Petz, 1995). Motivacija je uvijek prisutna u čovjeku, čak i onda kada je uvjeren da je nema. Pri izostanku motivacije, doista može doći do razvoja depresije i suicidalnih misli jer čovjek doslovno nema više zbog čega živjeti. Psiholozi to tumače motivacijskim ciklusom ponašanja. Svaki se ciklus sastoji od prvotne potrebe, odnosno motiva, koje tada vodi do instrumentalnog ponašanja da bi se došlo do cilja. Na tom putu uvijek se pred samim ciljem nađe neka barijera (na primjer, kada student položi sve ispite i onda odgađa pisanje diplomskog zbog straha od toga što će biti nakon studija). Cilj se ipak ostvaruje, ali ne zadugo. Odmah nakon toga se javlja iduća, viša³⁰ potreba i tako stalno. Problem se javlja kada

³⁰ Hijerarhijska teorija motivacije prema Maslowu. Najniže su fiziološke potrebe, zatim za sigurnošću, ljubav, poštivanje i kao najviša potreba samoaktualizacije.

nečiji motivi počnu premašivati mogućnosti i onda nailaze na barijeru koju ne mogu prijeći, tada se gubi motivacija i čovjek zapada u teška depresivna stanja.

Motivacija se definira kao stanje u kojem smo „iznutra“ pobuđeni nekim potrebama, željama ili porivima, a usmjereni prema postizanju nekog cilja, koji izvana djeluje kao poticaj na ponašanje (Petz, 1995). Prema Leksikonu temeljnih pedagoških pojmova (Mijatović, 2000: 188) motivacija je „proces upravljanja pojedincem ili kojim se osoba upravlja prema nekom svrhovitom ili iracionalnom cilju, a koji predstavlja bližu ili daljnju odrednicu njegova htijenja.“ Pojedinaac dolazi do cilja uvijek svojom svjesnom prosudbom između mnogobrojnih mogućih postupaka. Jedno od temeljnih pitanja odgojno-obrazovnog procesa jest motivacija za učenje, odnosno kako se postižu bolji rezultati na različitim područjima uz viši stupanj motivacije. Sa stajališta odgoja i obrazovanja istražuje se intrinzična (unutarnja) motivacija i ekstrinzična (vanjska) motivacija (Mijatović, 2000). Prema Glasseru (1999) i njegovoj *teoriji izbora* motivacija je isključivo intrinzična. Po njemu, to znači da su sva djelovanja nekog pojedinca uvjetovana zadovoljavanjem njegovih osnovnih potreba (ljubav, moć, sloboda i preživljavanje), ali ne kontrolirajući druge, nego sebe. Sve se temelji na pojedinčevu svijetu kvaliteta (vrijednosti) u kojem su hijerarhijski posloženi prioriteti osobe. Na primjer, ovisniku je u svijetu kvaliteta na prvom mjestu uvijek droga i to mu je motivacija, pa bi se njegova rehabilitacija trebala temeljiti na tome da izbací drogu iz svog svijeta kvaliteta. Otuda je vidljivo da svima ipak treba pomoć kada izvrnute vrijednosti dođu na vrh hijerarhije, iako je najbitnije da pojedinac sam osvijesti i odluči da je vrijeme za promjenu. To se isto događa i u procesu resocijalizacije. Maloljetnik sam odlučuje hoće li ispoštovati odgojnu mjeru ili ne. Ako ju poštuje samim time što barem ne odlazi iz institucije u koju je upućen, pokazuje potrebu ipak za nekom promjenom. Gledano iz pedagoške perspektive, neki ekstrinzični faktori ujedno mogu i negativno utjecati na motivaciju, pogotovo u odgojno-obrazovnom procesu. Na primjer, već za vrijeme razredne nastave učitelji se znaju fokusirati na jedno nemirno dijete koje konstantno krive za svaki šum u razredu. S vremenom se učenik pomiri s tim da je uvijek najgori te njegov primarni trud i potreba da objasni da doista nije on stvarao nemir, polako blijede. S tim blijedi i njegova motivacija za uspjehom u odgojno-obrazovnom procesu, a javlja se stigma nemirnog učenika s kojom se on poistovjećuje. Od tada se ponaša onako kako ga je učitelj i karakterizirao te dolazi do razvoja poremećaja u ponašanju i stanje se samo pogoršava što se naziva „vražjim krugom stigmatizacije“ (Giesecke, 1994: 214).

Nedostatak motivacije za program resocijalizacije može biti uzrokovan lošim odnosima unutar doma koji tvore socijalno-emocionalnu klimu doma ili lošim iskustvom još u školi pa korisnici imaju averziju prema bilo kakvom institucionalnom obliku odgoja i obrazovanja.

Prema rezultatima kvalitativnog istraživanja motiviranosti u korisnika Zavoda za vaspitanje muške djece i omladine Sarajevo (Mrako, 2013) na motiviranost može utjecati i obiteljska situacija te vanjska okolina. Prema istom istraživanju četiri od pet ispitanika pokazalo je motiviranost za uspješnim realiziranjem programa resocijalizacije, dok je jedan bio potpuno nemotiviran. Autorica ističe da kod ove četvorice ta motiviranost vjerojatno proizlazi iz znatiželje, a manje iz istinske želje za promjenom, ali je i takva motivacija bolja za početak od nikakve. Također, motivacija bi mogla biti determinirana sociodemografskim okvirom korisnika, odnosno urbanošću ili ruralnošću sredine iz koje dolaze, kao što je provedeno istraživanje na korisnicima Odgojnog zavoda Turopolje (Bakić, 1996). Spomenuta istraživanja su provedena na malim uzorcima pojedinih institucija, konkretno odgojnih zavoda, koji su najstroža odgojna mjera koja maloljetnicima može biti izrečena prije upućivanja u maloljetnički zatvor. Istovremeno, nema službenih zapisa o motivaciji za uspješnošću programa resocijalizacije korisnika domova za odgoj (osim ako domovi rade interna istraživanja, ali ti podatci opet nisu službeno objavljeni). Sigurno bi bilo zanimljivo ispitati motiviranost svih korisnika svih sedam domova za odgoj u Hrvatskoj te utvrditi koliko su korisnici (ne)motivirani i na temelju toga mijenjati ili pojačavati dijelove programa resocijalizacije koji su se pokazali uspješnim. Pošto sama nisam trenutno u mogućnosti provesti takvo istraživanje, odlučila sam se za kvalitativno istraživanje motiviranosti za program resocijalizacije korisnica Doma za odgoj djece i mladeži Zagreb, pošto tamo volontiram i trenutno, u suradnji s odgajateljicama, radim na osnivanju volonterskog kluba u Domu, pa bi svakako bilo korisno steći uvid u opću motivaciju djevojaka prije upuštanja u neke nove aktivnosti.

6.1.1.1. Problem istraživanja

Problem ovog istraživanja je motiviranosti korisnica Doma za odgoj djece i mladeži Zagreb za sudjelovanje u programu resocijalizacije te moguća povezanost motivacije s obzirom na sociodemografski okvir korisnica, obiteljsku situaciju te domsko ozračje.

6.1.1.2. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je doći do spoznaja koje će biti korisne za buduću praksu.

6.1.1.2.1. Spoznajni cilj istraživanja

Spoznajni cilj ovog istraživanja bio bi u teoriji spoznati postoji li povezanost između sociodemografskog okvira korisnica, obiteljske situacije te domskog ozračja s njihovom motivacijom za sudjelovanjem u programu resocijalizacije.

6.1.1.2.2. Pragmatički cilj

Pragmatički cilj je da se te teorijske spoznaje koriste u praksi socijalne pedagogije radi uspješnije resocijalizacije mladih i njihove brže integracije u društvo.

6.1.2. *Hipoteze istraživanja*

Sagledavajući polazno pitanje istraživanja, koliko su korisnice Doma za odgoj djece i mladeži Zagreb motivirane za sudjelovanje u programu resocijalizacije, izdvojene su sljedeće hipoteze.

Hipoteza (H1)

Motiviranost korisnica za uspješnim sudjelovanjem u programu resocijalizacije je veća time što dolaze iz ruralne sredine.

Hipoteza (H2)

Motiviranost korisnica za uspješnim sudjelovanjem u programu resocijalizacije je veća time što su obiteljski odnosi bolji.

Hipoteza (H3)

Motiviranost korisnica za uspješnim sudjelovanjem u programu resocijalizacije je veća time što je domsko ozračje ugodnije i poticajnije.

6.1.2.1. Osnovne varijable

Nezavisne varijable su sociodemografski okvir, obiteljski odnosi i domsko ozračje, dok je zavisna varijabla motivacija korisnica za sudjelovanje u programu resocijalizacije.

6.2. PROVOĐENJE ISTRAŽIVANJA

6.2.1. *Način provođenja istraživanja*

U ovom je istraživanju korištena kvalitativna metodologija zbog malog uzorka istraživanja i zbog toga što ona pruža mogućnost temeljitijeg pristupa u razjašnjavanju motiviranosti.

Upravo zbog malog uzorka, a kao što je i poznato pri korištenju kvalitativne metodologije, nije moguća generalizacija zaključka. Ovo je istraživanje isto tako terensko jer su korisnice ispitivane u njihovom trenutnom socijalnom kontekstu. Također je i transverzalno iz razloga što se ispituje presjek pojave (motivacije za sudjelovanje u programu resocijalizacije) u određenom času.

U dva dana, početkom školske godine, bilo je ispitano sedam djevojaka iz grupe djevojaka u Domu za odgoj djece i mladeži u Dugavama. Intervjui su se odvijali u njihovim sobama, za njihovim radnim stolom, u ugodnoj i opuštenoj atmosferi te prosječnog trajanja od 28 minuta. Svi su intervjui bili snimani diktafonom te kasnije transkribirani za potrebe obrade rezultata. U pripremi intervjua određene su okvirne teme o kojima je razgovarano za vrijeme intervjua te ih je bilo moguće prilagoditi svakoj ispitanici pojedinačno za vrijeme razgovora s obzirom na tijek razgovora. Prije početka istraživanja potpisana je potvrda između istraživačice i Doma, o pridržavanju Etičkog kodeksa u istraživanju s djecom i Konvencije o pravima djeteta te o čuvanju poslovne, profesionalne i službene tajne³¹.

6.2.2. *Uzorak*

Istraživanje je provedeno na korisnicama grupe djevojaka Doma za odgoj djece i mladeži Zagreb, točnije njih sedam (N=7). To su djevojke koje borave na odjelu ženske resocijalizacije u Domu te imaju poremećaje u ponašanju. Uzorak je jednostavni slučajni. Jednostavni slučajni uzorak je onaj u kojem svaki pripadnik populacije koja se istražuje ima jednake šanse da bude odabran i svaki odabir je nezavisan od sljedećeg (Cohen et al., 2007). Za potrebe ovog istraživanja, ispitane su sve djevojke koje su u trenutku istraživanja uključene u program resocijalizacije u Domu Dugave, pa se prema tome radi o jednostavnom slučajnom uzorku. Djevojke imaju od 14 do 17 godina, pa su stoga prema etičkom kodeksu bile u mogućnosti same dati pristanak i odlučiti hoće li sudjelovati u istraživanju.

6.2.3. *Postupci i instrumenti*

Za potrebe ovog istraživanja korišten je postupak intervjuiranja te je kao instrument korišten polustrukturirani intervju.

Intervju je oblik razgovora u kojem dvije osobe sudjeluju u verbalnoj i neverbalnoj interakciji u svrhu ostvarivanja unaprijed određenog cilja (Petz, 1995). U polustrukturiranom intervjuu

³¹ Potvrda se nalazi u Prilogu 3.

ispitanicima se postavljaju pitanja iz određenih područja i potpodručja o kojima će se govoriti. Polustrukturirani intervju se još naziva i vođeni intervju jer ima zadani okvir razgovora, ali nije bitan slijed (Cohen et al., 2007). Polustrukturirani intervju zadržava uglavnom prirodnu, nenamještenu, atmosferu, ali je ipak vođen od strane istraživača. Vođenje ove vrste intervju je vrlo fleksibilno, pa se ispitivač uključuje u razgovor samo ako on skrene s teme ili radi usmjeravanja na one teme o kojima su mu potrebne informacije (Bognar, 2000).

6.3. OBRADA PODATAKA

Prilikom obrade podataka u ovom istraživanju korištena je kvalitativna metodologija i kvalitativna analiza. Kvalitativna analiza je služila sažimanju, strukturiranju te na kraju shvaćanju empirijskog materijala. Analiza ima nekoliko stadija (Cohen et al., 2007). Prvi bi stadij bio generiranje prirodnih smislenih cjelina. Drugi stadij obuhvaća klasifikaciju, kategorizaciju i rangiranje smislenih cjelina. Zatim slijedi strukturiranje priče koja će opisati sadržaj intervju te na kraju, kao četvrti stadij, dolazi interpretacija podataka dobivenih intervjuom. U ovom radu je korišten deduktivni pristup definiranja ključnih kategorija, što znači da su osnovne kategorije, ključne za ovaj rad, definirane na osnovi hipoteza koje su proizašle iz prethodnih teorijskih znanja (Mayring, 2000).

Dakle, prije svega je trebalo napraviti prijepis odgovora, pošto su intervjui bili snimani. Kod prijepisa postoji opasnost gubitka podataka te njihova iskrivljavanja i pojednostavljivanja (Cohen et al., 2007). U svakom slučaju, nikako nije moguće postići „točan“ prijepis jer uvijek dolazi do dekontekstualizacije. Iz njih se izuzima vrijeme, prostor, dinamika situacije, živi oblik samog intervju. Ipak, pridano je velika pažnja prijepisima intervju³², kako bi se izgubilo što manje važnih informacija.

Nakon prijepisa, slijedilo je kodiranje sadržaja intervju. Kodovi su određeni prema već postojećim hipotezama, pa su to „motivacija“, koja se stavlja u odnos, s ostalim kategorijama, a to su: „ruralna sredina“, „obiteljski odnosi“ te „domsko ozračje“. Unutar kategorije „obiteljski odnosi“, dvije su potkategorije: „članovi obitelji“ i „pozitivne strane obitelji te moguće promjene“. Unutar kategorije „domsko ozračje“ šest je potkategorija: „duljina i razlog boravka u domu Dugave“, „odnos djevojaka u skupini“, „odnos s ostalim korisnicima doma“, „odnos s odgajateljicama“, „slobodno vrijeme u domu Dugave“, „opis svog boravka u domu Dugave“.

³² U Prilogu 4 nalaze se prijepisi intervju.

To su kategorije koje su relevantne za postavljene hipoteze i iz njih slijedi interpretacija rezultata. Tri su oblika interpretacije prema Mayringu (2000): sažetak, tumačenje i strukturiranje. Ovdje je korišteno strukturiranje jer je svojevrsni cilj analize bio izlučivanje određenih aspekata iz građe radi presjeka građe ili procjene građe na temelju određenih kriterija, odnosno hipoteza.

6.3.1. (H1) Motiviranost korisnica za uspješnim sudjelovanjem u programu resocijalizacije je veća time što dolaze iz ruralne sredine

Svih sedam djevojaka dolazi iz ruralne sredine i kod svih je djevojaka iskazana dosta visoka motivacija za uspješnošću programa. Ipak, njihovi su motivi različiti, a i razina motiviranosti. Sve dolaze iz ruralnih sredina, ali su neke od njih bliže većim gradovima, točnije njih tri od ispitanih sedam. Nema neke velike razlike u motivaciji i motivima između te tri ispitanice i ostalih.

Sve djevojke su visoko motivirane (ipak se radi o različitom intenzitetu motiviranosti) te su sve iz ruralne sredine, pa se može reći da je hipoteza (H1) – da je motiviranost korisnica za uspješnim sudjelovanjem u programu resocijalizacije veća time što dolaze iz ruralne sredine, potvrđena. Ipak, treba istaknuti da u uzorku nije bilo niti jedne djevojke koja dolazi iz urbane sredine, a one koje su bliže urbanoj sredini nisu pokazivale puno veći intenzitet motiviranosti.

6.3.2. (H2) Motiviranost korisnica za uspješnim sudjelovanjem u programu resocijalizacije je veća time što su obiteljski odnosi bolji

Ova kategorija ima dvije potkategorije, „članovi obitelji“ i „pozitivne strane obitelji te moguće promjene“. Što se tiče članova obitelji, prilike djevojaka doista su raznolike (Tablica 3).

Tablica 3: Članovi obitelji ispitanica i njihova razina motiviranosti

(N=7)	Članovi obitelji	Motivacija ³³
1	Majka i 3 sestre (9, 13, 15)	+
2	Majka, očuh, očuhova majka i brat	++
3	Majka, otac, 2 brata, (24, 21) šogorica (19), nećak i nećakinja	+
4	Otac i 8 polubraće/polusestara (svi stariji)	++
5	Majka, otac i polubrat (18)	++
6	Majka, otac i 2 brata (8, 17)	+
7	12 braće i sestara (svi stariji) (majka i otac su preminuli)	++

³³ Jedan plus (+) označava motiviranost, a dva plusa (++) izuzetnu motiviranost.

U kategoriji „pozitivne strane obitelji te moguće promjene“ četiri od sedam djevojaka navelo je kako su odnosi u obitelji prisniji i otvoreniji od kad su u domu, a jedna je od njih navela kako je imala dosta prisan odnos s obitelji i prije odlaska u dom. Ostale su davale odgovore poput: „sve“, „ništa posebno“, te je jedna djevojka istaknula da joj je jedan od braće uzor. Što se tiče promjena, djevojke su bile malo rječitije. Dva su odgovora bila vezana uz materijalne prilike, jedna je djevojka odgovorila da bi voljela da se financijska situacija poboljša jer bi se onda možda i mogla vratiti doma, a druga je navela da bi voljela kad bi više vremena provodili zajedno kao obitelj jer roditelji inače puno rade. Ostali odgovori se odnose na kritiku odnosa s članovima obitelji („da su manje strogi“, „da mi daju više pažnje nego bratu“, „da su poduzeli nešto da nisam tako dugo u domovima“, „odnos s bakom“, „odnos sa šogoricom te međusobni odnosi braće i sestara“).

Jedna od djevojaka koja je naglasila da je u vrlo prisnim odnosima s obitelji još prije dolaska u Dugave isto je tako visoko motivirana da program resocijalizacije uspije, ali samo radi povratka kući, dok je, što se tiče neke dugoročne perspektive, motivacija puno niža zbog neželjenog upisa srednje škole. Ostale tri djevojke koje situaciju u obitelji opisuju kao poboljšanu od početka boravka u Dugavama nisu toliko snažno motivirane za uspješnost, motivirane su, ali ne toliko jako. Najmotiviranije su tri djevojke koje su najviše vremena provele u domovima (dvije su bile u domovima i prije Dugava, a jedna je već dvije godine u Dugavama, a roditelji su preminuli kad je imala deset godina). Samim time dovodi se u pitanje potvrda hipoteze, pošto je samo jedna djevojka imala uglavnom pozitivne obiteljske odnose i ona nije toliko motivirana kao tri djevojke koje su duži period provele u domskom okruženju i bez roditelja.

Na temelju analize odgovora i dobivenih informacija, nije moguće potvrditi hipotezu (H2), odnosno da je motiviranost korisnica za uspješnim sudjelovanjem u programu resocijalizacije veća time što su obiteljski odnosi bolji.

6.3.3. (H3) Motiviranost korisnica za uspješnim sudjelovanjem u programu resocijalizacije je veća time što je domsko ozračje ugodnije i poticajnije

Kategorija „domsko ozračje“ ima šest potkategorija: „duljina i razlog boravka u domu Dugave“, „odnos djevojaka u skupini“, „odnos s ostalim korisnicima doma“, „odnos s odgajateljicama“, „slobodno vrijeme u domu Dugave“, „opis svog boravka u domu Dugave“.

Potkategorija „duljina i razlog boravka u domu Dugave“ izabrana je ovdje radi zaokruživanja slike o njihovom boravku u Domu. Razlozi dolaska, isto kao i trajanje boravka, mogu utjecati na ozračje u grupi, pa su ti podaci iz tog razloga ovdje prikazani u tablici (Tablica 4), radi bolje preglednosti.

Tablica 4: Duljina i razlog boravka u Domu

N=7	Duljina boravka	Razlog
1	2 godine	mrakiranje, fizički sukob s majkom
2	2 tjedna	markiranje i ne odlazak na terapiju
3	1 godina	markiranje, ne poštivanje određene mjere pohađanja produženog stručnog tretmana i osobna želja z dolaskom doći u dom (ne znajući doista što to znači)
4	2 tjedna	problemi u ponašanju u prijašnjem domu za djecu i mladež
5	2 godine	markiranje i stalni bjegovi
6	6 mjeseci	markiranje i bjegovi
7	2 godine	markiranje, ne poštivanje određene mjere pohađanja produženog stručnog tretmana

Tri su djevojke u domu Dugave od osnivanja ženske skupine i one su tamo već dvije godine. Upravo nakon ljetnih praznika otišle su dvije djevojke koje su napunile 18 godina i došle su nove dvije djevojke koje su u skupini tek dva tjedna. Markiranje je lajtmotiv koji su sve navele kao jedan od razloga, ali naravno ne može biti jedini. Tu su i bjegovi (2), nepoštivanje određene mjere (3), te jedan fizički sukob s majkom kojeg je djevojka okarakterizirala kao ništa strašno, a pregledom dokumentacije to je i potvrđeno. Samo je jedna djevojka navela, kao razlog svog dolaska u Dugave, „probleme u ponašanju“, a to je u biti općenito razlog zbog kojeg su djevojke smještene u Dom, zbog iskazanih poremećaja u ponašanju.

Sljedeća potkategorije je „odnos djevojaka u skupini“. Ovdje su odgovori uglavnom bili jednoglasni. Sve djevojke, osim dvije nove djevojke, koje su došle u skupinu početkom ove školske godine naglašavaju da su se odnosi poboljšali od odlaska navedene dvije djevojke i dolaskom novih djevojaka te da su sad „Super“, što su potvrdile i nove djevojke, a jedna je rekla da su odnosi bolji nego prije, ali da po njoj još uvijek nisu najbolji. U svakom slučaju, odnosi među djevojkama su „super“, kako kažu, a i za vrijeme boravka s njima to se moglo i vidjeti.

Što se tiče „odnosa s ostalim korisnicima doma“, sve su opet bile jednoglasne, u tome da su u dobrim odnosima, ali se trenutno ne smiju družiti s „dečkima iz DC³⁴-a“. Objasnile su da je tome tako jer se dvjema djevojkama svidio isti „dečko iz DC-a“, pa nisu pričale dan-dva

³⁴ Disciplinski centar

međusobno. Sve su riješile razgovorom i zaključile da ih taj dečko obje izigrava te su odustale od daljnjeg odnosa s njim. Ipak, to je bio razlog za mjeru zabrane druženja s disciplinskim centrom, ali djevojke su unatoč tome opisale odnos s ostalim korisnicima uglavnom kao dobar.

Na pitanje o potkategoriji „odnos s odgajateljicama“ sve su također odgovorile „dobro“, neke s više entuzijazma, a neke s manje. U svakom slučaju odnosi s odgajateljicama su jako dobri, malo se nekad lome koplja oko učenja, ali to se događa i u odnosu s roditeljima.

Slobodne aktivnosti, odnosno potkategorija „slobodno vrijeme u Domu“ doista je dobila prilično negativne odgovore poput: „nema aktivnosti, nemamo vremena zbog škole, samo smo na mobitelu ili gledamo televiziju“. To je bio odgovor pet djevojaka, a preostale dvije su odgovorile „prije smo imali aktivnosti, sad ih nemamo, ali ja bih htjela da imamo“, te je jedna nadodala da se „curama ništa ne da“. Vrlo je jasno da većina djevojaka misli kako uopće nemaju slobodnog vremena, pa čak i u ovako strukturiranoj ustanovi. Istina je da im dosta vremena odlazi na put do škole i nazad te budu doista umorne, ali dvije su ipak izrazile želju za nekim aktivnostima u koje bi se mogle uključiti, a ostale djevojke, upitane bi li se pridružile klubu volontera, odgovorile su da bi voljele. Jedna je ipak rekla da sigurno ni za to ne bi imala vremena jer već nije iskoristila četiri zadnja izlaza koliko je zauzeta. Informacije o eventualnom uključivanju u klub volontera, dobivene su prilikom neformalnog razgovora s djevojkama prije i poslije intervjua.

Pri „opisu svog boravka u domu Dugave“, pet djevojaka koje su u domu barem šest mjeseci subjektivno osjećaju promjenu na bolje, odnosno da im boravak u Domu koristi. Nekima je bio šok na početku jer im je to bio prvi susret s domom uopće, ali kasnije su se prilagodile i svjesne su upravo koristi koju mogu izvući iz ovakve situacije. Dvije djevojke koje su u domu tek dva tjedna, ali su prije bile na odjelu dijagnostike, točnije na opservaciji u stacionaru, također imaju pozitivan dojam o svom boravku. Dapače, djevojka koja je došla iz drugog doma naglasila je da joj se „svida podrška odgajatelja“. Djevojke procjenjuju svoj boravak pozitivno i svjesne su da im je cijeli proces resocijalizacije od velike koristi.

Iz svih navedenih potkategorija, zaključeno je da je „domsko ozračje“ pozitivno. Svaka je od djevojaka imala svoj razlog dolaska, neki su se poklapali, ali sve su složne oko dosta dobrih odnosa unutar grupe, pa tako i s ostalim odjelima (kad je to moguće) te s odgajateljicama. Iako ne provode slobodno vrijeme uključujući se u aktivnosti, između ostalog jer im trenutno nisu ponuđene, ne iskazuju veću želju za dodatnim aktivnostima i žale se na manjak slobodnog vremena zbog škole i zaduženja (čišćenje, pospremanje i slično). Dvije djevojke iskazale su želju za ponudom bilo kakvih aktivnosti, kao što je to prije i bio slučaj, ali

djevojke općenito nisu nezadovoljne jer nema dodatnih sadržaja u koje se mogu uključiti. Svoj boravak procjenjuju kao koristan i osjećaju promjenu na bolje. Dakle „domsko ozračje“ je pogodno, pa bi prema tome motiviranost djevojaka trebala biti također dosta visoka, što doista i je tako. Četiri od sedam djevojaka je iznimno motivirano, a tri su malo manje motivirane.

Temeljem navedenih odgovora može se zaključiti da je hipoteza (H3) da je motiviranost korisnica za uspješnim sudjelovanjem u programu resocijalizacije veća time što je domsko ozračje ugodnije i poticajnije, potvrđena.

6.4. RASPRAVA I ZAKLJUČAK

Obradom rezultata potvrđene su dvije od tri hipoteze.

Hipoteza (H1) *Motiviranost korisnica za uspješnim sudjelovanjem u programu resocijalizacije je veća time što dolaze iz ruralne sredine* je potvrđena, ali rezultate treba uzeti sa zadržkom jer niti jedna djevojka ne dolazi iz urbane sredine, a motiviranost onih koje su bliže urbanoj sredini se ne razlikuje znatno od onih koje žive dalje od urbanih središta. Upravo je ova pretpostavka bila odabrana jer bi djevojke koje dolaze iz ruralne sredine trebale težiti da postignu nešto više i da se maknu iz sredine koja ih, kako su neke rekle, „osuđuje i ne prihvaća“. Može se reći da tome doista i je tako, ali pritom treba ponovno istaknuti da nema djevojaka iz urbane sredine koje bi mogle opovrgnuti hipotezu.

Hipoteza (H2) *Motiviranost korisnica za uspješnim sudjelovanjem u programu resocijalizacije je veća time što su obiteljski odnosi bolji* nije potvrđena. Ova je hipoteza postavljena zbog toga što se obitelj najčešće navodi kao mogući zaštitni čimbenik, ali u nekim slučajevima može biti i rizični čimbenik. Ovdje svakako ne možemo reći da su odnosi unutar obitelji djevojaka bili dobri, ali su istaknule da od boravka u Dugavama idu na bolje. Ipak, najmotiviranije su bile one koje su najmanje povezane s obitelji. Naime, tri najmotiviranije djevojke su najviše vremena provele u domovima. Dvije su bile u još jednom domu prije Dugava te odnos s obitelji ne opisuju kao sjajan. Jednoj je majka preminula dok je imala osam godina, a druga je opisala svoj odnos s obitelji kao dosta loš. Treća je djevojka u Dugavama već dvije godine, a živi s bratom i šogoricom od kad su joj roditelji preminuli (tada je imala deset godina). Te tri djevojke iskazuju izrazitu želju za osamostaljenjem, nalaskom posla, pa čak i mogućnošću odlaska na fakultet. Preostale četiri djevojke nisu u toj mjeri motivirane, a odnosi u obitelji su od dobrih prema vrlo dobrim. Stoga hipoteza nije potvrđena.

Hipoteza (H3) *Motiviranost korisnika za uspješnim sudjelovanjem u programu resocijalizacije je veća time što je domsko ozračje ugodnije i poticajnije*, je potvrđena. Domsko ozračje je iznimno važan faktor u procesu resocijalizacije, pa tako može doprinijeti i većoj motiviranosti za uspješnošću programa resocijalizacije. Hipoteza je potvrđena jer su sve potkategorije bile pozitivno ocijenjene. Iako je provođenje slobodnog vremena istaknuto kao vrijeme bez posebnih aktivnosti, većini djevojaka to ne smeta jer navode da ionako nemaju vremena zbog drugih obaveza. Sve ostalo, odnosi unutar skupine, s drugim skupinama, s odgajateljicama te opći dojam o boravku su iznimno pozitivni. Iz toga se da zaključiti da Dom za odgoj djece i mladeži Zagreb, doista odrađuje svoj dio posla kako treba i zbog toga su djevojke tako motivirane za uspjeh programa.

Ovi svi podatci prikupljeni intervjuima su bili provjereni pregledom dokumentacije. Pošto su djevojke doista iskreno odgovarale, nije bilo potrebe za detaljnom analizom dokumentacije. Da bi se upotpunila slika o djevojkama valja napomenuti da se niti jedna od njih nije baš najbolje snalazila niti osjećala u školskom ozračju ili u krugu vršnjaka. Neke su bile u urednim odnosima s vršnjacima, pa su radi vršnjaka i dosade odlazile iz škole, a druge pak nisu dolazile u školu da izbjegnu stres i maltretiranje. Što se tiče planova za budućnost, djevojke su pokazale motivaciju za daljnji uspjeh iako, valja napomenuti da neke od njih osamostaljivanje smatraju zapravo zajedničkim životom s „dečkom“, a neke se nadaju i vjenčanju, što se možda ipak ne može nazvati potpunim osamostaljivanjem.

Svi prikupljeni podatci ukazuju na motiviranost djevojaka, kod nekih višu, a kod nekih pak manju, a za to može biti zaslužna ruralna sredina, i veća motivacija za odlaskom iz nje i pozitivno domsko ozračje.

7. ZAKLJUČAK

Poremećaji u ponašanju nisu rijetkost, ali ih se često zanemaruje i otkriva kad već dođe do počinjenja kaznenog djela. Tada nema druge nego okrenuti se institucionalnom pristupu u resocijalizaciji koji je danas toliko osporavan. Nema sumnje da je daleko privlačniji izvaninstitucionalni pristup koji omogućava jačanje zaštitnih čimbenika te stvaranje otpornosti prema rizičnim čimbenicima u primarnom okruženju „Djece koju je teško odgajati“, kako ih naziva Winkel (1996). Tome i teži toliko spominjani proces deinstitutionalizacije za kojeg se svi tako žustro zalažu danas. Ipak, valja se zapitati, postoji li mogućnost primjene procesa deinstitutionalizacije baš u svim slučajevima kod djece s

poremećajem u ponašanju, što s onima koji su počinitelji kaznenih djela, prema kojem kriteriju će se odlučivati tko će potpasti pod onih 40% predviđenih za izvaninstitucionalnu resocijalizaciju. Sve su to pitanja koja u Hrvatskoj još nisu dokučena, ali ovdje možemo dati jasan odgovor na jedno od njih, institucionalni pristup resocijalizaciji ne možemo u potpunosti izbrisati i zamijeniti izvaninstitucionalnim pristupom, koliko god to imalo dobar prizvuk. Iz tog mu je razloga i dalje bitno pridavati pažnju i istraživati radi njegova unaprjeđenja te što boljeg uspjeha programa resocijalizacije unutar, ali i izvan institucije. Zašto i izvan institucije? Zbog toga što se otkrivanjem pozitivnih strana institucionalne resocijalizacije, mogu otkriti i korisni zaštitni čimbenici i eventualni rizični prema kojima treba razviti otpornost. Prije svega valja obratiti pozornost uopće na motiviranost pojedinog djeteta ili maloljetnika za uspješnošću programa resocijalizacije. Iz toga mogu proizaći zaštitni i rizični čimbenici o kojima onda valja voditi računa pri osmišljavanju programa i izvan institucije.

Također, valja voditi računa o nužnosti postojanja institucionalnog pristupa zbog maloljetnih počinitelja kaznenih djela kojih, na žalost, u vrijeme krize nije malo. Kvaliteta provođenja programa i uspješnosti programa resocijalizacije varira od institucije do institucije. Na nekima bi trebalo poraditi te stoga provesti dodatna istraživanja i to baš u onim domovima koji bi mogli biti primjer dobre prakse, kao što je naveden primjer ženske skupine u ovom radu.

Prema rezultatima istraživanja u ovom radu, sadašnji program resocijalizacije unutar institucije, točnije Doma za odgoj djece i mladeži Zagreb, u skupini djevojaka u Dugavama, daje vrlo dobre rezultate. Naime, sve su se djevojke pokazale motiviranima za uspješnost programa resocijalizacije te imaju jaku želju nastaviti što samostalnije živjeti stvarajući otpornost prema rizičnim čimbenicima koji su im inače zadavali probleme. Prema tome, ovim djevojkama s poremećajima u ponašanju, institucionalni pristup resocijalizaciji je vrlo koristan i pogodan za nastavak života bez rizika i izvan institucije ili su barem za to motivirane. To je upravo i srž ovog rada, nekad se institucionalni pristup u resocijalizaciji poremećaja u ponašanju jednostavno ne može izbjeći i tada je potrebno raditi na kvalitetnom institucionalnom pristupu radi što bolje motiviranosti korisnika za njegovom uspješnošću.

LITERATURA

American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition*. Arlington: American Psychiatric Association.

- Bakić, D. (1996). Ponašanje odgajanika tijekom institucionalnog tretmana u ZMP Turopolje s obzirom na stupanj urbanosti mjesta porijekla. *Kriminalna i socijalna integracija*. 4(1). 21-28.
- Bašić, S. (2000). Koncept prikrivenog kurikuluma. *Napredak*. 141 (2). 170-181.
- Bašić, J., Janković, J. (2000). *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži*. Zagreb: Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajem u ponašanju.
- Bašić, J., Žižak, A. (1992). *Programski aspekti tretmana djece i omladine s poremećajima u ponašanju*. Zagreb: Socijalna zaštita.
- Bežen, A. (1993). *Priručnik za ravnatelje odgojno-obrazovnih ustanova*. Zagreb: Znamen.
- Bognar, L., Dubovički, S. (2012). Emocije u nastavi. *Hrvatski časopis odgoja i obrazovanja*. 14. 135-153.
- Bouillet, D., Uzelac, S. (2007). *Osnove socijalne pedagogije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bouillet, D., Uzelac, S. (2008). *Priručnik za nositelje produženog stručnog tretmana u osnovnim i srednjim školama*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Cindrić, M., Miljković, D., Strugar, V. (2010). *Didaktika i kurikulum*. Zagreb: IEP D2.
- Cohen, L., Manion, L., Morrison, K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Dobrenić, T., Poldrugač, V. (1974). *Neki društveno-moralni stavovi omladine s poremećajima u ponašanju*. Zagreb: Društvo defektologa Hrvatske i Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu.
- Domović, V. (2003). *Školsko ozračje i učinkovitost škole*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Giesecke, H. (1994). *Uvod u pedagogiju*. Zagreb: EDUCA.
- Glasser, W. (1999). *Nastavnik u kvalitetnoj školi*. Zagreb: EDUCA.
- Gopnik, A., Meltzoff, A. N., Kuhl, P. K. (2003). *Znanstvenik u kolijevci*. Zagreb: EDUCA.

- Ilišin, V., Bouillet, D., Gvozdančić, A., Potočnik, D. (2013). *Mladi u vremenu krize: prvo istraživanje IDIZ-a i Zaklade Friedrich Ebert o mladima*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Jensen, E. (2004). *Različiti mozgovi, različiti učenici*. Zagreb: EDUCA.
- Klaić, B. (1983). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Naklada Matica hrvatska.
- Koller-Trbović, N., Žižak, A., Miroslavljević, A., Pirnat-Dragičević, H., Schauper, L. (2013). *Izvansudska nagodba u kaznenom postupku prema mladima u sukobu sa zakonom u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Republiku Hrvatsku.
- Lacković-Grgin, K. (2006). *Psihologija adolescencije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Majdak, M. (2005). *Crtice iz povijesti socijalnog rada s djecom i mladima u rizičnim okolnostima*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Marsh, C. (1994). *Kurikulum: temeljni pojmovi*. Zagreb: EDUCA.
- Mijatović, A. (2000). *Leksikon temeljnih pedagoških pojmova*. Zagreb: Edip.
- Mrako, A. (2013). *Motiviranost korisnika zavoda za vaspitanje muške djece i omladine Sarajeva za učestvovanje u resocijalizacijskim programima*. Magistrarski rad. Zenica: Islamski pedagoški fakultet u Zenici.
- Peplau, L. A. (1982). *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy*. New York: Wiley.
- Petrović, S. (1983). *Droga i ljudsko ponašanje*. Beograd: Dječje novine i Beogradski izdavačko-grafički zavod.
- Petz, B. (1992). *Psihologijski rječnik*. Zagreb: Prosvjeta.
- Portelli, J. (1987). On defining curriculum. *Journal of Curriculum and Supervision*. 4(2). 354-367.
- Ricijaš, N., Jeđud Borić, I., Lotar Rihtarić, M., Miroslavljević, A. (2014). *Pojačana briga i nadzor: iz perspektive mladih i voditelja mjere*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.

Spajić-Vrkaš, V.; Kukoč, M. i Bašić, S. (2001). *Obrazovanje za ljudska prava i demokraciju: Interdisciplinarni rječnik*. Zagreb: Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO i Projekt "Obrazovanje za mir i ljudska prava za hrvatske osnovne škole.

Staničić, S. (2005). Uloga i kompetencije školskog pedagoga. *Pedagogijska istraživanja*. 1. 35-47.

Uzelac, S. (1990). *Odgoj i preodgoj djeteta i maloljetnika izvan institucije*. Zagreb: Fakultet za defektologiju.

Uzelac, S. (1995). *Socijalna edukologija - osnove socijalne edukologije mladih s poremećajima u socijalnom ponašanju*. Zagreb: Sagena.

Vizek Vidović, V. (2009). *Planiranje kurikuluma usmjerenog na kompetencije u obrazovanju učitelja i nastavnika*. Zagreb: Filozofski fakultet.

Winkel, R. (1996). *Djeca koju je teško odgajati*. Zagreb: EDUCA.

Zrilić, S. (2011). *Djeca s posebnim potrebama u vrtiću i nižim razredima osnovne škole*. Zadar: Zrinski d.d.

Žižak, A., Koller-Trbović, N. (1999). *Odgoj i tretman u institucijama socijalne skrbi: deskriptivna studija*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.

Internetske stranice:

Bognar, L. (2000). Kvalitativni pristup istraživanju odgojno-obrazovnog procesa. Dostupno na: <http://ladislav-bognar.net/node/42> (pristupljeno: 23.09.2014.)

Hrvatski jezični portal. Dostupno na: <http://hjp.novi-liber.hr/> (pristupljeno: 25.08.2014.)

Informacije o Domu za odgoj djece i mladeži Pula. Dostupno na: <http://regionalexpress.hr/site/more/obilježavanje-50-obljetnice-doma-za-odgoj-djece-i-mladei-pula/> (pristupljeno: 05.09.2014.)

Internetska stranica Centra za odgoj i obrazovanje Lug. Dostupno na: <http://centar-lug.skole.hr/> (pristupljeno: 05.09.2014.)

Internetska stranica Doma za odgoj djece i mladeži Karlovac. Dostupno na: <http://www.dzo-karlovac.hr/#> (pristupljeno: 05.09.2014.)

Internetska stranica Doma za odgoj djece i mladeži Osijek. Dostupno na: <http://domzaodgoj-osijek.hr/wp/> (pristupljeno: 05.09.2014.)

Internetska stranica Doma za odgoj djece i mladeži Rijeka. Dostupno na: <http://dzo-rijeka.hr/> (pristupljeno: 05.09.2014.)

Internetska stranica Doma za odgoj djece i mladeži Split. Dostupno na: <http://www.brda.hr/dom-za-odgoj-djece-i-mladezi-split/> (pristupljeno: 05.09.2014.)

Internetska stranica Doma za odgoj djece i mladeži Zadar. Dostupno na: <http://domzaodgoj-zadar.com/> (pristupljeno: 05.09.2014.)

Internetska stranica Doma za odgoj djece i mladeži Zagreb. Dostupno na: <http://www.dom-dugave.hr/web/> (pristupljeno: 05.09.2014.)

Izvješće nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju (2010). Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/Arhiva//147-%209.pdf> (pristupljeno: 03.09.2014.)

Mayring, P. (2000) Qualitative Content Analysis. Dostupno na: <http://www.utoronto.ca/~kmacd/IDSC10/Readings/Readings/text%20analysis/CA.pdf> (pristupljeno: 23.09.2014.)

Narodne novine. (2009) Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju 2009-2013. Zagreb: Narodne novine d.d. br. 77/2009. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_08_98_2481.html (pristupljeno: 03.09.2014.)

Narodne novine. (2008) Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama. Zagreb: Narodne novine d.d. Dostupno na: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=11934> (pristupljeno: 25.08.2014.)

Narodne novine. (2009) Pravilnik o pedagoškoj mjeri odgojno-obrazovnog tretmana produženog stručnog postupka. Zagreb: Narodne novine d.d. br. 86/09. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_08_96_2395.html (pristupljeno: 03.09.2014.)

Narodne novine. (2011) Zakon o kaznenom postupku. Zagreb: Narodne novine d.d.
Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_10_121_2386.html
(pristupljeno: 25.08.2014.)

Narodne novine. (2011) Zakon o sudovima za mladež. Zagreb: Narodne novine d.d.
Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_07_84_1792.html
(pristupljeno: 03.09.2014.)

Narodne novine. (2014) Zakonu o prekršajima uz primjenu policijskih ovlasti. Zagreb: Narodne novine d.d. Dostupno na: <http://www.zakon.hr/z/173/Zakon-o-policijskim-poslovima-i-ovlastima> (pristupljeno: 25.08.2014.)

Prvičić, I., Rister, M. (2004) Dijete izvan kontrole I. Vaše zdravlje. 36. Dostupno na: www.vasezdravlje.com (pristupljeno: 05.09.2014.)

Statističko izvješće: Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2012. godini (2013). Dostupno na: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2013/SI-1505.pdf
(pristupljeno: 04.09.2014.)

Strateški plan socijalne politike i mladih 2014. – 2016. (2014) Dostupno na: http://www.mspm.hr/ministarstvo/strateski_plan_ministarstva_socijalne_politike_i_mladih (pristupljeno: 04.09.2014.)

SAŽETAK

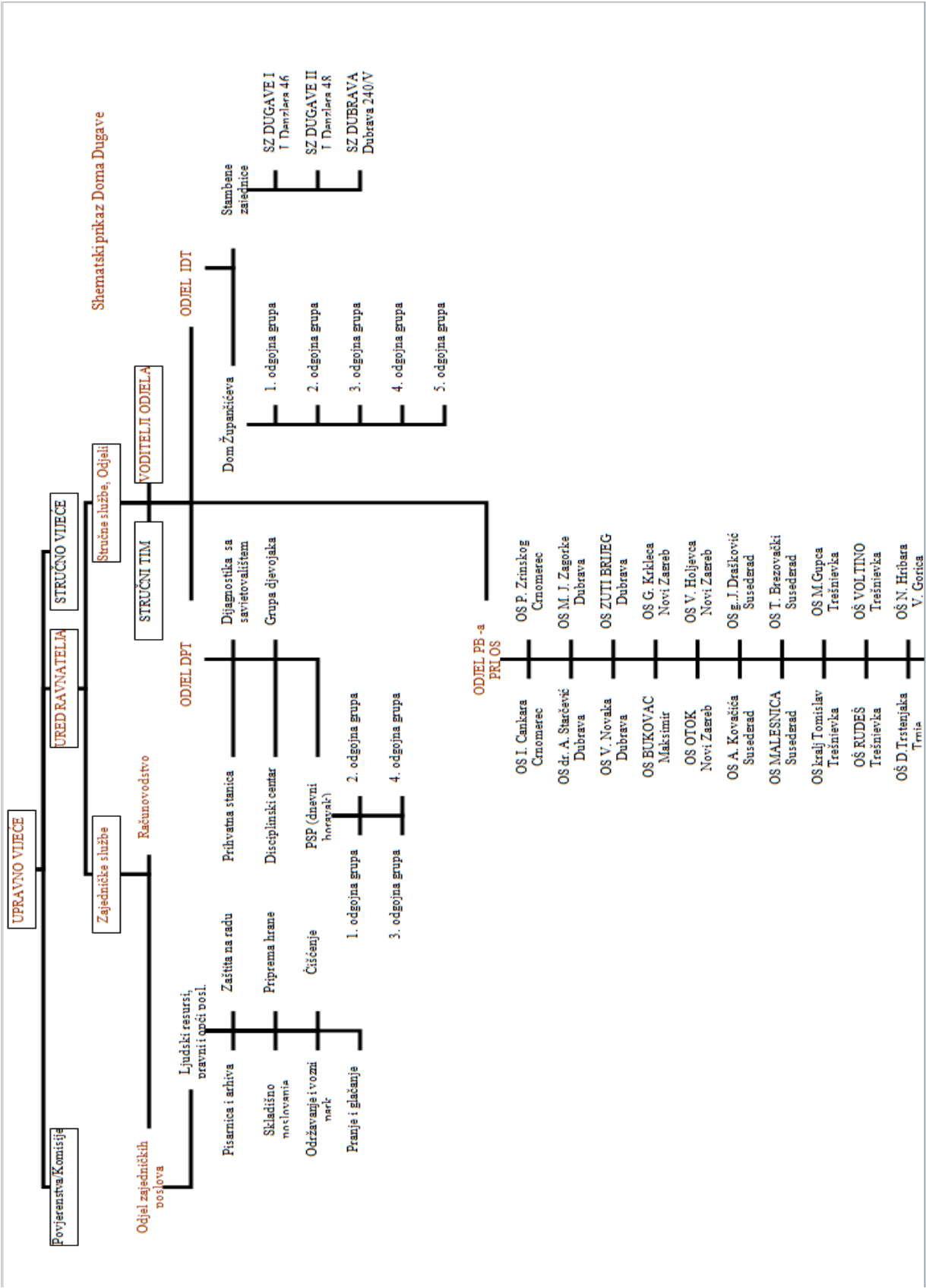
Institucionalni pristup u resocijalizaciji poremećaja u ponašanju danas, u 21. stoljeću, pada u drugi plan te se traga za nekim novim pristupima resocijalizacije poremećaja u ponašanju. Što su to poremećaji u ponašanju te kako ih identificirati? Na što se odnosi pojam resocijalizacija? Sve su to pitanja kojima se bavi ovaj rad. No ono najbitnije može se izreći u odnosu institucionalnog pristupa i izvaninstitucionalnog pristupa resocijalizaciji. Zagovornici procesa deinstitutionalizacije zagovaraju, tako zvani, novi, izvaninstitucionalni pristup. No radi li se doista o novim pristupima? Pa i ne baš, to nije nikakva novost, ali je relativna novina inzistiranje na provođenju upravo ovog pristupa putem tog istog procesa deinstitutionalizacije. Naime, cilj je tog procesa smanjiti broj djece koja su u domovima za odgoj djece i mladeži. U ovom rad, daje se na važnosti institucionalnom pristupu u resocijalizaciji te se navodi ustrojstvo doma te iznose čimbenici domskog ozračja, a kao primjer uspješne prakse institucionalnog pristupa u resocijalizaciji poremećaja u ponašanju, u ovom radu su izloženi rezultati istraživanja, provedenog među sedam djevojaka ženske skupine u Domu za odgoj djece i mladeži Zagreb. Djevojke su iskazale motiviranost za uspješnošću resocijalizacije i samim time se povećava šansa da po izlasku iz doma nastave živjeti bez dotadašnjih rizika. Slična istraživanja bi bilo dobro provoditi unutar pojedinih skupina u domovima te u domovima u cijelosti, radi evaluacije programa i eventualnog poboljšanja institucionalnog pristupa u resocijalizaciji poremećaja u ponašanju.

Ključne riječi: resocijalizacija, poremećaji u ponašanju, institucija, deinstitutionalizacija, dom za odgoj

PRILOG 1: Sustavi u ekološko-sustavnoj teoriji

PRILOG 2: Shematski prikaz Doma za odgoj djece i mladeži Zagreb

PRILOG 3 : Potvrda

DOM ZA ODGOJ DJECE I MLADEŽI ZAGREB
ZAGREB-DUGAVE, Ulica Svetog Mateja broj 70/a

URED RAVNATELJA
tel. 01/ 66 00 777, fax: 66 87 809

Etičko povjerenstvo u Domu

e-mail: domdugave@gmail.com
web.str.: www.dom-dugave.hr

LP/BV/SŠ

Zagreb, 16. rujna 2014.

POTVRDA

Antoniji Jakas, apsolventici studija pedagogije Odsjeka za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, odobrava se provođenje empirijskog istraživanja u okviru izrade diplomskog rada: „Institucionalni pristup u resocijalizaciji poremećaja u ponašanju.”

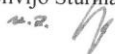
Ispitanice će biti korisnice grupe djevojaka Odjela dijagnostike prihvata i tretmana Doma za odgoj djece i mladeži Zagreb.

Imenovana se obvezuje postupati u skladu s Etičkim kodeksom u istraživanju s djecom te Konvencijom o pravima djeteta.

Imenovana potpisom potvrđuje da je upozorena na obvezu čuvanja poslovne, profesionalne i službene tajne, odnosno obvezu zaštite tajnosti podataka o ispitanicama te da prikupljene podatke smije koristiti isključivo u svrhu izrade diplomskog rada i na isto pristaje pod moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću.

Imenovana se obvezuje jedan primjerak diplomskog rada, dostaviti Domu za odgoj djece i mladeži Zagreb.

Predsjednik Etičkog povjerenstva u Domu:
Silvijo Šturman, dipl. soc. pedagog

Apsolvent pedagogije:

Antonija Jakas

RAVNATELJ:

Božo Vrkljan
dipl. soc. radnik

PRILOG 4: Transkript intervjuja

Intervju 1

1. Od kuda dolaziš?

Ruralna sredina.

2. Tko su članovi tvoje uže obitelji?

Mama i tri mlađe sestre. Viđam ih dva puta mjesečno kad odlazim na vikend i za praznike, a ponekad mi mama dođe u posjet, evo sad dolazi u subotu, ali inače ne dolazi često jer imamo tešku financijsku situaciju. A oca sam izgubila kad sam bila u petom razredu, taman prije početka petog razreda, 15.08.. Sestre mi imaju 15, 13 i 9 godina.

3. Opiši ono pozitivno kod svoje obitelji i ono što bi možda htjela promijeniti u svojoj obitelji.

Htjela bi da vratim tatu i ono sve kak je prije bilo. (Ok, ali ovako realno sad s majkom i sestrama.) Drago mi je da mi sestre nisu krenule putem kojim sam ja krenula i da mi mama nađe posao i da se popravi financijska situacija jer nas je četiri sestre i teško nas je sve uzdržavat samo s tatinom mirovinom. Uglavnom, sad smo si dobre i sve smo riješile, sa sestrama sam si super, sve mi govore i jedva čekam da izađem oдавde da opet mogu bit s njima.

4. Kako si gledala na školu i vršnjake prije dolaska u Dugave?

Pala sam osmi razred zbog neopravdanih. Nisam htjela ić u školu. Bilo mi je grozno maltretirali su me drugi. (Tko?) Drugi vršnjaci. (Na koji način su te maltretirali? Ako ti je neugodno o tome pričati, ne moraš odgovoriti.) Pa, dok sam krenula u peti razred, rekla sam vam da sam tad izgubila oca, moja razrednica je pred cijelim razredom to izjavila, da sam ja ostala bez tate. I u početku je svima bilo žao, ali kasnije su me počeli maltretirati I fizički i psihički jer su znali da me tako i onako niko neće braniti. Drugima su mogli doći roditelji u školu kad bi ih netko maltretirao, a meni više nije bilo tate, pa su mislili da mogu radit šta hoće. I onda sam ja prestala dolazit u školu, i kao sam prvo sve trpila i išla kod pedagogice i psihologice i svih, ali nitko ništa nije htio poduzet. Onda sam u sedmom razredu još išla u školu, a u osmom sam skroz

prestala dolaziti. Mama je brinula o mlađim sestrama, nije mogla dolaziti na informacije. Onda sam rekla pedagogici da više uopće ne želim ići u školu i onda je ravnatelj poduzeo mjere i prijavio sve centru za socijalnu skrb.

5. Koliko dugo si u Dugavama? Kako to?

Evo sad će biti dvije godine. Skoro dvije i pol zapravo. Ja sam tu od početka ženske skupine, a došla sam ovdje jer mi je to bio jedini najbliži dom za odgoj, a sestričnu su mi stavili u dom za djecu u Sisku, a mene su ovdje stavili. Ovdje su me stavili jer sam markirala, nisam htjela ići u školu jer su me tamo maltretirali, a ja se nisam znala nositi s tim i jednom sam se, nakon opservacije tu u Dugavama, kad sam došla kući, potukla s mamom i mama je to prijavila policiji i centru za socijalnu skrb i onda sam isti dan završila tu u Dugavama. (Kako je došlo baš do fizičkog obračuna s mamom?) Pa... Nisam tad shvaćala da mi ona ne želi loše. To je bilo jer sam htjela ići kod jednog dečka i nije me pustila, kasnije sam joj se ispričala i sad smo okej.

6. U kakvim si odnosima s ostalim djevojkama u domu?

Ja sam tu od prvog dana, a sad su prije dva tjedna došle dvije nove cure, a otišle su dvije od prije. Jedna je došla taman sad prije godinu dana i jedna nam je još došla u trećem mjesecu, nju znate ona je bila u stacionaru, a i ovu novu znate i ona je bila prošlu zimu u stacionaru. Dobro, sad je nas četiri u sobi. (Vas četiri koje ste bile od početka?) Mmm... Da, nas tri i mala ... koja je došla u trećem mjesecu. Sad smo počele i s ovom drugom sobom malo više se družiti pošto su ove dvije koje su bile prije otišle i sad se sve dosta družimo, makar sam si ja nabolja, onak baš smo si dobre baš najbolje prijateljice, s ove dvije cure koje su tu od početka. Do ovog ljeta smo bile soba protiv sobe... Hahahah... Otišle su jer su obadvije napunile 18. I sad nam je super, ono šta imamo kažemo si u oči i super se slažemo. (A prije?) Prije... Ove dvije cure koje su otišle su stalno nešto muljale lagale i krale i htjele smo se međusobno pobiti. Na primjer kad dobivamo veš s pranja onda nam se znaju pomješati gaćice i onda bi one odma počele napadati da smo im mi to uzele. (Jeste li se ikad fizički obračunale?) Hmmm...jednom smo ova cura iz sobe i ja opalile ovoj iz druge sobe šamar. Jer je krala stvari i lagala drugima o nama, a primjer našem kuharu je rekla za mene jako uvredljive stvari i onda sam se posvađala s njom i šupila sam ju.... Hahaha... I onda me više nije tak nazivala i nije me ogovarala. Od onda si nisam bila dobra s njom. Nikad

se više nismo tukle zbog sankcija. Ali sad je super, bar za sad, a mislim da će tak i ostat.

7. U kakvim si odnosima s ostalim korisnicima doma, s drugih odjela?

Pa... S DCom se i PSPom se uopće ne smijemo družiti jer su trenutno dvije cure zaljubljene u istog dečka i tak... Općenito ne smijemo kad su tak neki dečki u pitanju, a ako je grupa ok, ako su dečki u grupi ok, onda se ovak malo družimo u dvorani i po domu, inače sad nikako jer onda slijede sankcije. Na primjer, oduzmu nam mobitel. (Smijete imat mobitele?) da, ali samo jedan sat dnevno i dok idemo u školu.

8. U kakvim si odnosima s odgajateljicama i odgajateljima?

Super! Puno nam se odgajateljica izmijenilo, ali sve su bile super! Dnevno smo s tri profesorice i svaka od nas ima jednu s kojom si je najbolja, ali sve su super. Kad trebamo nekog za popričat i tak brinu se o nama. Jedino smo znale maltretirat profesorice iz škola koje bi nam bile za vikend, jer one nisu baš imale razumijevanja za nas, ali nam je onda ravnatelj rekao da to ne smijemo raditi. Noćne odgajatelje, fala Bogu, ne vidimo toliko često, samo ako smo kao nemirne po noći. (Zašto "fala Bogu"?) Pa... Jer viču na nas i kad treba i kad ne treba i baš se samo prijete sankcijama i nemaju razumijevanja za neke naše potrebe i probleme po noći.

9. Kako provodiš slobodno vrijeme u Domu? (kakvim aktivnostima se bavite, ima li ih dovoljno?)

Pa iskreno... Sad zadnjih godinu dana nikakvim, prije smo imale likovnu grupu, a sad baš niš. Imamo i malo vremena zbog škole i učenja, a ostatak vremena gledamo telku i na mobu smo.

10. Opiši svoj boravak u Dugavama. Što se promijenilo?

Ajoj... Kak da počnem... Hahahah... Tu sam već dvije i pol godine. Dok sam došla nikog nisam poznavala, sve mi je bilo čudno, profesori, sve. Nisam sama znala otići na do ambulante, morala sam bacat mrvice od kruha da se znam vratiti kak je tu sve zbrkano u zgradi, a sad bez problema. Sve mi je bilo pogubljeno, usamljena sam bila, ali sam se onda uklopila tu u ekipu i čak imamo frendove i tu u Dugavama, s kvarta, idemo s njima na izlaz na kavu i tak. Sad sam tu skoro ko doma. Nakon opservacije i nakon onog što je bilo s mamom socka me htjela staviti u Bedekovčinu, ali pošto sam

tu u Dugave bila hitno trenutno smještena, ravnatelj me odma upisao tu u osnovnu školu u Sloboštini i onda sam ostala. Nisam ja to niš znala, nisu mi ništa rekli, prvo sam mislila da je to sve privremeno, ali ipak sam ostala i baš mi je drago. Ovo mi je bila kao nagrada da sam smjela tu ostat i od onda sam pazila na ponašanje i prošla sam osmi razred i dva razreda u srednjoj s odličnim jer sam to i obećala ravnatelju.

11. Koje su tvoje želje vezane uz školu, obitelj? Gdje se općenito vidiš nakon odlaska iz Dugava?

Pa sad da završim i ovaj treći razred s odličnim i taman ću onda navršit 18 i izać. Planiram onda otić u Njemačku kod dečka. (Koliko ti dečko ima godina) 23 hahaha... On bi mi u Njemačkoj našao posao, a možda se onda vidim i pred oltarom hahaha. (Posao u struci pekara za što i završavaš.) Ne! Nikako! Ufff... To mi je teško, htjela bi imat svoju pekaru, ali ovak ne. A kod mame se ne mogu vratit jer u Kutini nema posla, pa joj ne želim bit na grbači, a s dečkom sam već godinu dana, pa tak... S njim se vidim.

Intervju 2

1. Od kuda dolaziš?

Ruralna sredina.

2. Tko su članovi tvoje uže obitelji?

Mama, očuh i još živim s očuhovom mamom i njegovim bratom, 5 nas je u kući. Tak živimo već 9 godina i super se slažemo.

3. Opiši ono pozitivno kod svoje obitelji i ono što bi možda htjela promijeniti u svojoj obitelji.

Pozitivno mi je to što svi imamo otvoren odnos, nije da skrivam neke stvari od mame ili od očuha i sviđa mi se to kaj svaki put nakon dućana u subotu sjednemo na kavu i pričamo i družimo se. A ne sviđa mi se to kaj nismo tolko skupa prek tjedna, dobro ja sam sad tu, pa se vidimo samo prek vikenda, ali i inače jer mi očuh je prijevoznik, pa ga nema skoro cijeli radni tjedan, a mama radi do šest i onda kad dođe doma bude umorna i čisti i ja radim nešto svoje onda i tak skoro da se ni ne vidimo. To bi jedino promijenila.

4. Kako si gledala na školu i vršnjake prije dolaska u Dugave?

Pa, nisam baš išla u školu, bilo mi je užasno u školi nisam se baš s nikim družila i kaj, onda bi tak došla u školu i tam bi se nalaktila il bila na mobitelu, tak bi bila cijeli dan i onda doma. Glupo mi je to bilo. (Od kad si se počela tako osjećati?) Pa... Od sedmog razreda kad su me premjestili u drugi razred. (Što su ti rekli, koji je bio razlog tome?) Pa... Kao da sam ja još s dvije cure loše utjecala na ostatak razreda, pa su nas razdvojili. Mene su čak stavili u drugi turnus. (Za čime su se povodili?) Pa na primjer, mi bi tak malo radili neke gluposti, markirali i kao izopćile smo ostatak cura i tak i onda bi i ostatak razreda tak isto radio. (Znači tebe je pogodilo to što su vas razdvojili i to što nisi više bila sa svojim prijateljima?) Pa da, kužite. Bili smo sedam godina skupa i možda smo bili malo nestašni, ali niš to nije bilo tak strašno. Oni su mene onda stavili u najbolji razred na školi i od onda mi je bilo užasno. Sjela sam u zadnju klupu kraj jedne cure koja je isto tak malo čudna i s nikim se nije družila i onda smo si postale najbolje nakon nekog vremena. Njoj je isto bilo užasno u razredu. (Zbog čega ti je bilo užasno?) Pa, neki nastavnici su se odnosili prema meni kao da sam nekoga ubila, a ne da sam bacala papiriće po razredu, došaptavala se i bila na mobitelu i da su me zato premjestili. Neki su skroz odustali od mene i samo se ne bi obazirali kad bi vidjeli da niš ne pišem niti pratim. S nikim iz razreda se nisam družila i tak bilo mi je baš užasno. Jedino sam dolazila u školu zbog te cure s kojom sam sjedila. Onda smo se dogovarale, na primjer ona meni pošalje ujutro poruku, e ja neću doć na prva tri sata jer mi se ne da, onda ja njoj odgovorim, ok, onda ni ja ne idem i tak... Jednom mi nije rekla da neće doć i ja sam sama došla u školu i cijeli dan nisam ništa drugo radila nego pisala u svoj dnevnik koliko sam ljuta na nju zbog toga. Uglavnom, kolko god mi je bilo užasno, završila sam tu školu i sad sam upisala za elektroinstalatera. (Kako ti se to sviđa sad?) Pa upisala sam to jer nisam imala bodova za niš drugo, a fora mi je za sad jer smo samo ja i još jedna cura u razredu. To mi se sviđa da sam u centru pažnje hahahahaha...

5. Koliko dugo si u Dugavama? Kako to?

Tek dva tjedna, ali bila sam na opservaciji, to znate. Pa, centar je reko da moram doć tu, znate da sam bila u stacionaru još prije pol godine ono zbog markiranja i tak jer nisam htjela ić u školu, pa mi je prijedlog bio da idem na psihoterapiju u Kukuljevićevu, ali nisam išla zato kaj mi je to bilo glupo. (Kako glupo?) Pa glupo... Ja

bi tam došla kod doktorice i ona bi mi rekla da sam lijepa, ja bi rekla hvala i tak bi tam bila sam 20 minuta i niš, kaj mi se zbog tog isplati ić skroz do tam za niš. Uglavnom, nisam išla i onda je centar odlučio da bi bilo bolje da me se tu smjesti.

6. U kakvim si odnosima s ostalim djevojkama u domu?

Super, jednu curu sam znala već od prije i s njom mi je super, s njom sam u sobi. Super su mi cure, ja sam tu kratko i za sad su mi svi ok. I samoj sebi sam rekla da ću ponekad i preć prek ponosa ovdje samo da ne bude problema bilo kakvih niti sankcija. Evo sad imam sankciju, nemam mobitel niti cigarete tjedan dana jer nisam pričala s tom curom koju znam od prije zbog dečka iz DC-a, ali onda smo skužile da on laže i meni i njoj i onda smo se maknule od njega obadvije i riješile smo to i sad smo si super i sve je ok.

7. U kakvim si odnosima s ostalim korisnicima doma, s drugih odjela?

Pošto je bila ta situacija s dečkom iz DC-a sad se ne smijemo družiti s ostalim odjelima, a pošto sam tu samo dva tjedna, ne znam kak je inače.

8. U kakvim si odnosima s odgajateljicama i odgajateljima?

Dobre su, malo su stroge, al su dobre. Još si nisam razvila cijelu sliku o njima, vratite se za mjesec dana pa me onda pitajte, ali za sad mi je ok.

9. Kako provodiš slobodno vrijeme u Domu? (kakvim aktivnostima se bavite, ima li ih dovoljno?)

A kaj ja znam hahahaha... (Pa imate li ikakve aktivnosti, radite li išta u slobodno vrijeme?) Čistimo hahaha... Jel se to smatra pod slobodno vrijeme? Pa nemam slobodnog vremena, kad odem u školu, onda se vratim, ručam, malo se odmorim i onda učim, večeram, čistim, operem se i dok osušim kosu i to sve već moram spavat.

10. Opiši svoj boravak u Dugavama. Što se promijenilo?

Sve mi je super! (Kako super, zbog čega?) Samo mi je super, baš mi se sve sviđa do sad i cure i odgajateljice i sve.

11. Koje su tvoje želje vezane uz školu, obitelj? Gdje se općenito vidiš nakon odlaska iz Dugava?

A kaj ja znam... Meni su oni rekli da bum ja tu bila godinu dana, tak da ja mislim da bum ja tu bila godinu dana. Ja budem dala sve od sebe da ja tu budem samo godinu dana i onda ću se vratit svojim. Mislim nije meni tu loše, ali hoću bit doma sa svojim. Lijepo je tu, al nije to to. Neću više markirat uopće, za sad sam zadovoljna sa školom, al mi se ne sviđa to što bi trebala radit poslije, bit elektroinstalater. Koja cura bi to htjela?! Ne ide mi fizika niti tehničko crtanje i gubim se u tome to mi ne ide. (Škola ti traje tek tjedan dana i sigurna san da ćeš već idući tjedan razmišljat bar malo pozitivnije.) Pa dobro ak niš drugo imat ću dva hahaha... (Pa bar tu uvijek možeš tražit da ti nađu nekog od volontera da ti pomogne u tim predmetima.) Pa je to kaj je je da će mi tu sigurno pomoć oko toga. Ma ja bi se možda htjela prebacit u obrtničku za fotografa, ali sad me muči to kaj onda tam ne bi bila u centru pažnje ko u ovoj sad školi hahahaha... Moram još razmislit o tome hahaha... Ali samo se želim vratit opet doma i sigurno neću više markirat i završit ću školu i nać si neki posao i to je to!

Intervju 3

1. Od kuda dolaziš?

Ruralna sredina

2. Tko su članovi tvoje uže obitelji?

Mama, tata, dva brata, starija, 24 i 21 godinu, a šogorica 19, imam i malu nećakinju i nećaka. Ja sam si dobra s mamom i tatom i manjim burazom, a sa starijim i sa šogoricom se tu i tam zakačim jer ona baš nije čista u glavi hahahaha... Al niš tak strašno. S mamom i tatom sam si super inače i s mlađim burazom.

3. Opiši ono pozitivno kod svoje obitelji i ono što bi možda htjela promijeniti u svojoj obitelji.

A sve mi se sviđa u mojoj obitelji, samo bi promijenila to da moji ne budu tolko strogi i to ne mama i tata nego buraz, odma pita di si bila s kim si bila i tak. (A mama i tata? I oni se tak ponašaju?) Ma njima moram sve reć, di i s kim ću bit i kad ću doć, al me onda poslije ne gnjave i ne ispituju tak ko on.

4. Kako si gledala na školu i vršnjake prije dolaska u Dugave?

Pa u prvom razredu sam počela markirat jer mi je dosadno u toj školi, nisam baš to htjela upisat, sam to baš mi je bilo dosadno. Uglavnom, sa svima se dobro i sad i onda sam se dobro slagala. (Znači nije bilo nikakvih problema?) Ma bilo je hahahaha... Imala sam problema s jednom curom koja se tak zakvačila za mene, ta cura je već pala razred, non stop me zvala svukud, a meni se nije dalo s njom družiti. Onda sam joj jedan dan rekla da ne mogu s njom na kavu jer moram doma, a otišla sam s drugim curama na kavu i onda je ova to skužila i drugi dan smo se potukle u wc-u i to s tim da je ona i starija i tri put veća od mene. Drugi dan sam završila kod doktora koliko mi je nabijala s glavom u zid i tak to sve. I nakon toga svega ona meni dođe da trebamo pričat i tak smo onda neka riješile, rekla sam joj da se neću družiti s njom jer mi ide na živce i loše utječe na mene i ona vam se i nakon toga opet sjedne do mene u razredu! I onda sam se ja komotno digla i sjela u zadnju klupu, al sad smo si relativno ok. Ne družimo se više tolko, al smo si ok. Inače, jel mi vjerujete da sam jedva čekala da počne škola? Bilo mi je tak dosadno doma, nikud nisam išla, niš nisam radila i jedva sam čekala da počne. (Pa ti zapravo voliš ić školu! Hahahah...) Ma je, prošla sam s četiri prošli razred, al mislim da sam jedina imala uzorno vladanje u razredu! (Svaka čast)

5. Koliko dugo si u Dugavama? Kako to?

Godinu dana mi je bilo sad 28.08.. Ma imala sam problema doma, stalno sam se svađala sa svojim, na primjer, nisu mi dali novce za školu i tak još neke stvari, pa sam onda počela markirat i tak kak je to sve bilo kak sam se svađala sa svojim ja sam onda tražila da me stave u dom. (Znači ti si tražila da te stave u dom?) Da ja sam to sama tražila. I onda me socka prvo stavila na PSP, a kak sam vam ja bila s jednim dečkom tad on vam, nije da je on meni zabranio, ali ja sam bila stalno s njim i nisam dva mjeseca dolazila na PSP i tak sam onda završila u ženskoj skupini.

6. U kakvim si odnosima s ostalim djevojkama u domu?

Prošle godine smo bile soba protiv sobe, a od kad su ove dvije koje su bile sa mnom u sobi otišle, sad smo si super. Od ove godine smo si sve super. Jedino to kaj kratko nisam pričala s jednom curom zbog DC-ovca, ali skužile smo da je on glup i sad smo si ok. Inače smo se uglavnom svađale oko stvari i tračeva, al sad tog više nema, sve si kažemo i odma riješimo, nema svađa.

7. U kakvim si odnosima s ostalim korisnicima doma, s drugih odjela?

Ma sad nikakvim jer su dečki u DC-u sad debili. Tak i onak se ne smijemo družiti s njima sad, imamo zabranu zbog tog jednog dečka iz DC-a.

8. U kakvim si odnosima s odgajateljicama i odgajateljima?

Pa dobra sam si s njima, onak poslovno, niš posebno. Malo me živcira kaj me tolko provjeravaju! Ja vam danas idem na izlaz i profa je provjeravala da jel ide neko iz DC-a na izlaz da ne bi bilo da idem s nekim iz DC-a, a samo sam se išla nać s dečkom. Zapravo mi sam to smeta. Drago mi je da paze na mene, al ipak do neke mjere, ne sad da se s nikim drugim u domu ne vidimo.

9. Kako provodiš slobodno vrijeme u Domu? (kakvim aktivnostima se bavite, ima li ih dovoljno?)

Spavamo il smo na izlazu, il smo na mobitelu, pa niko s nikim ne priča il gledamo televiziju. Prošle godine su nam dali mobitele da imamo cijelo vrijeme i onda nismo uopće pričale jedna s drugom i sad opet imamo samo sat vremena. Niš drugo ne radimo. A i nemam baš vremena ni prije ni poslije škole.

10. Opiši svoj boravak u Dugavama. Što se promijenilo?

Pa kaj ja znam... Čekajte da smislim rečenicu hahahaha... Ma kaj ja znam... Na početku mi je bilo skroz čudno jer se nisam mogla priviknut na sat vremena mobitela, samo 6 cigareta dnevno, ja sam vam skroz drugačije to zamišljala kad sam tražila da me se stavi u dom! Ahahaha bila sam onak kaj si lud?! Šok! Al navikla sam se. Sad mi je sve ok, zapravo mi to i paše da tak imamo ta neka ograničenja.

11. Koje su tvoje želje vezane uz školu, obitelj? Gdje se općenito vidiš nakon odlaska iz Dugava?

Vidim se u Njemačkoj, tam imam sestričnu. Tam bi radila da si zaradim neke pare. (Zašto misliš da bi ti bilo bolje u Njemačkoj?) Pa zato jer je ova država u rasulu i dosta mi je ovog glupog sela di živim i di me svi ganjaju, mislim da bi mi tam bilo bolje. Ne bi se nikako vratila doma, sad kad navršim 18 ne bi se vratila doma niti bi radila u svojoj struci. Rađe bi konobarila, to mi je draže. Ma tak svejedno, ovo za pedikera sam upisala jer nisam niš drugo mogla, a nije mi se dalo prebacit jer bi morala polagat

razliku za konobara, a to mi se nije dalo. A dobro... Sad namjeravam ovaj razred proć s 5 , prošli sam s 4 prošla, a prvi s 3. A radila bi bilo kaj osim toga jer nemam ja inspiracije za to kad mi neko dođe u salon i kaže mi da mu nekaj nacrtam iz glave i sad da ja to smišljam. Ma najrađe bi konobarila u Njemačkoj.

Intervju 4

1. Od kuda dolaziš?

Ruralna sredina

2. Tko su članovi tvoje uže obitelji?

Mama, al je nemam. Tata i osmero polubračće i polusestara.

3. Opiši ono pozitivno kod svoje obitelji i ono što bi možda htjela promijeniti u svojoj obitelji.

Jedan od braće mi je uzor, on radi u domu s djecom s posebnim potrebama i živi s curom i on mi je uzor, to mi je pozitivno, a negativno to što sam bila u domu već dugo.

4. Kako si gledala na školu i vršnjake prije dolaska u Dugave?

Ma tam u Sisku, ma nije vam mene niko vrijedo, mislim je, al ono kak ste iz doma tak vam svi govore cigan cigan, ali niš sad posebno, tak da ne znam. Ja sam se suzdržavala da se ne potučem, samo sam jednom potukla s jednom curom zbog toga ali ništa strašno nije bilo. U domu sam u Sisku bila 6 godina i da vam kažem odma mi se nije svidjelo ni odgajatelji ni vršnjaci, kak bi vam rekla. Onako, odgajatelje baš nije bilo briga za nas, samo kad su neki problemi inače ništa, a ni s vršnjacima si nisam bila nešto pretjerano bliska. Odgajatelje je bolila briga, daju vam kaznu i boli ih briga jel ćete ju vi poštovat ili ne. U tom domu vam ima sve i svašta, odgajatelji ne paze pa onda svi rade šta hoće. A u školi smo imali jednu profesoricu koja nas iz doma baš nije voljela i ignorirala nas je i tak.

5. Koliko dugo si u Dugavama? Kako to?

Malo manje od dva tjedna. Do tad sam bila u Sisku u domu, tamo mi se nije sviđao njihov način rada, nisu me baš razumjeli i onda sam došla na opservaciju tu u Dugave

jer su rekli da pravim probleme i onda mi je tu profesorica u Dugavama za prijedlog stavila dom za odgoj i tak sam onda došla tu.

6. U kakvim si odnosima s ostalim djevojkama u domu?

Cure su mi stvarno super. Nema ni o jednoj nikakvo negativno razmišljanje. Inače ima dosta toga što ne volim kod cura, ali ove su baš super.

7. U kakvim si odnosima s ostalim korisnicima doma, s drugih odjela?

Sad nikakvim jer se ne smijemo družiti s njima trenutno zbog jednog dečka iz DC-a.

8. U kakvim si odnosima s odgajateljicama i odgajateljima?

Super su mi, pogotovo prema odgajateljima iz Siska. S ovima mogu pričati i paziti na nas i super nam je.

9. Kako provodiš slobodno vrijeme u Domu? (kakvim aktivnostima se bavite, ima li ih dovoljno?)

Za sad još nikako, nikakve aktivnosti nismo imali.

10. Opiši svoj boravak u Dugavama. Što se promijenilo?

Tu sam samo desetak dana i tu mi je super. Sviđaju mi se pravila i to što imamo određene mjere, šta ja znam... da ne možemo stalno biti na mobitelu, da moramo pisati zadaću, da se možemo uvijek obratiti za pomoć profesorima, a i curama za neki savjet, ne znam više.

11. Koje su tvoje želje vezane uz školu, obitelj?

Gdje se općenito vidiš nakon odlaska iz Dugava? Pa, sad bi tu voljela završiti školu i onda bi možda živjela malo s tatom. Voljela bi upisati trgovačku ili ekonomsku, ali ne znam jel ću moći zbog ocjena, jer me prije nisu brinule ocjene jer nisam bila svjesna da će mi trebati jednog dana, sad mi je jako žao zbog toga. Al budem se sad potrudila za 4. Kad završim školu odmah bi se prijavila na burzu i onda da se zaposlim i onda bi šparala da si priuštiti stan i voljela bi živjeti s cimerom, al koji je gej.

Intervju 5

1. Od kuda dolaziš?

Ruralna sredina

2. Tko su članovi tvoje uže obitelji?

Mama, tata i polubrat (18)

3. Opiši ono pozitivno kod svoje obitelji i ono što bi možda htjela promijeniti u svojoj obitelji.

Šta je pozitivno? Ne znam... Niš posebno. A promijenila bi to kaj stalno bratu sve, a meni ništa. (Kak to misliš.) Pa to kaj on sve uvijek dobije, nosi marke i sve, a ja ništa. Nije da nemaju novaca, znam da imaju, mama ide svaki vikend van, pa znam da joj ostane novaca i kad plati račune i sve. Meni ne želi ni poslat pare.

4. Kako si gledala na školu i vršnjake prije dolaska u Dugave?

Pa... Prvo sam išla doma u školu, a onda poslije na Cresu. Nisam markirala, išla sam u školu, al bi bila izbačena sa svih živih satova. (Koji je bio razlog tome?) Iz dosade sam živcirala sve profesore, bilo mi je dosadno, pa sam ih živcirala i provocirala. I pala sam razred na Cresu. S ostalom djecom sam si bila super. Ja sam uvijek bila dobra sa svima, osim kad me živciraju i kad bi me htjeli živcirat. Pa evo sad su me u busu dvije cure silile da pjevam neku dječju pjesmu da me ponize jer kao tak rade sa svim prvašićima i ja sam rekla da neću i onda me napala i onda sam joj vratila i onda je ona završila kod ravnateljice, nisam se dala maltretirat nikad. Ni prije tu u Dugavama u školi. Tu sam onda krenula u Dugave u osnovnu nakon Cresa i tu mi je bilo ok, prošla sam s 4 sedmi i osmi razred i uspjela sam se upisat u zrakoplovnu, šta sam i htjela.

5. Koliko dugo si u Dugavama? Kako to?

Skoro dvije godine. Bila sam u domu na Cresu prije Dugava, onda sam bila tu u Dugavama na opservaciji i onda su me tu stavili. Bježala sam od tam na Cresu, a i prije sam bježala od doma.

6. U kakvim si odnosima s ostalim djevojkama u domu?

Ma prije smo se svađale, čak sam ovu jednu i šupila jer su mi govorile da sam ja derište razmaženo i tak... A sad su one otišle i došle nove i ne tračaju više, pa okej su.

7. U kakvim si odnosima s ostalim korisnicima doma, s drugih odjela?

U savršenim hahahaha... Sa svima smo si dobri, al se ne smijemo sad družiti s njima hahahaha...

8. U kakvim si odnosima s odgajateljicama i odgajateljima?

Kako s kojima, živcira me kad me neki ne razumiju i dosadni su, al sve u svemu ok. S nekim se ipak svađam svakodnevno na primjer zbog škole, jer sam na primjer morala ranije krenut u školu i htjela sam se spremić za školu ranije, al mi nije dala jer je kao vrijeme učenja i morala sam onda učiti do 11 i jedva sam se stigla spremić za školu. Al dobro, nije to niš sad tak strašno.

9. Kako provodiš slobodno vrijeme u Domu? (kakvim aktivnostima se bavite, ima li ih dovoljno?)

Ja nemam slobodnog vremena, pa cijeli dan sam u školi i učim. Prije sam morala sve svoje izlaze iskoristiti, a sad imam pluseve i imam 4 sata izlaza i čak ni to nisam stigla iskoristiti.

10. Opiši svoj boravak u Dugavama. Što se promijenilo?

Nikaj prvo kad sam došla sam bila mirna dva tjedna onda sam postala hiperaktivno dijete i potukla sam se u školi jer me jedna cura tračala, al poslije sam bila ok. Sad mi je ok.

11. Koje su tvoje želje vezane uz školu, obitelj? Gdje se općenito vidiš nakon odlaska iz Dugava?

Išla bi u učenički dom iduće godine, nisam svojim sada u srednjoj ni rekla da sam u domu za odgoj oni misle da sam ja u učeničkom domu, pa onda zbog toga, ali opet i ne želim ići jer bi mi tu bolje bilo, samo nas je sedam i uvijek dobijem pomoć i u učenju i za sve kaj mi treba, tak da zapravo ne znam. Al znam da ću završiti školu i da ću raditi u struci jel, da ću biti stjuardesa i to je to. Neću se vratiti kod svojih doma, voljela bih živjeti u Zagrebu i raditi.

Intervju 6

1. Od kuda dolaziš?

Ruralna sredina.

2. Tko su članovi tvoje uže obitelji?

Mama, tata, dva brata. Jedan brat mi je isto u domu od sedmog razreda, sad je u stambenoj zajednici, sad je drugi razred u srednjoj za autolimara i radi, a drugi brat je mali, on ima 8 godina.

3. Opiši ono pozitivno kod svoje obitelji i ono što bi možda htjela promijeniti u svojoj obitelji.

Ne bi baš niš mijenjala, od kad sam ovdje super smo si. (A kako je bilo prije?) a ne znam nekak mi je čudno bilo, drugačije su se ponašali, bili su malo strogi. Zabranili su mi da izlazim van po noći. (Misliš da je to bilo jako loše?) pa ne... Hahaha... Ali bilo mi je dosadno doma tak sama s bratom, nisam imala niš za radit. A ne sviđa mi se to što je baka pokvarila brata. (Kako to misliš?) Pa on ne bi išo u školu, ona mu je to puštala, ona je njemu bila ko meni mama i tata i on se loše ponašao zbog toga. Nije mi se prije sviđao naš odnos, ali sad mi je dobro, sad sam si super s njima.

4. Kako si gledala na školu i vršnjake prije dolaska u Dugave?

Nisam baš išla u školu, tak družila sam se s lošim društvom, išla bi u kafić umjesto u školu jer me inače nisu nikud puštali. Družila sam se sa starijima koji su pili i pušili i oni su me pokvarili, to od sedmog razreda, oni su bili osmi i oni su bježali od doma. Kad su mi pozvali mamu onda sam krenula u školu i išla sam u školu, ali mi je onda pedagogica rekla da ću svejedno ić u dom i onda mi je bilo baš svejedno.

5. Koliko dugo si u Dugavama? Kako to?

Tu sam pola godine i tu sam jer sam se družila s lošim društvom i jer mi je socijalna radnica rekla ak se ne smirim da ću ić na opservaciju tu i ja sam opet počela markirat i onda sam i pobjegla od doma. Nije me bilo dva dana, bila sam kod bake i onda sam došla tu na opservaciju i to znate da sam onda i ostala u ženskoj skupini. Ja sam sama mislila da je bolje da ostanem, pa znate da sam plakala da želim ostat.

6. U kakvim si odnosima s ostalim djevojkama u domu?

Super, prije se nismo slagale s ovim curama koje su sad otišle, ali sad je super. Ja sam bila u sobi s tim curama koje su otišle, a sad sam u drugoj sobi, ali sad su mi sve cure super i puno bolje se slažemo, nema laganja.

7. U kakvim si odnosima s ostalim korisnicima doma, s drugih odjela?

Pa sad ne smijemo se družiti s DC-om zbog onog jednog dečka koji se sviđa ovim curama, ali sa stacionarom i PSP-om smo si dobri, makar se ne smijemo baš družiti s njima.

8. U kakvim si odnosima s odgajateljicama i odgajateljima?

U dobrim odnosima, nekad mi smeta kad me tjeraju da učim na jedan način, a ja znam da me u školi neće tak pitati i ona me to malo živcira, ali inače mi niš drugo ne smeta.

9. Kako provodiš slobodno vrijeme u Domu? (kakvim aktivnostima se bavite, ima li ih dovoljno?)

Imali smo prije likovnu radionicu, ali sad ništa. Ja bi htjela da ima nekih aktivnosti, na primjer u dvorani.

10. Opiši svoj boravak u Dugavama. Što se promijenilo?

Kad sam došla prvi put nije mi baš bilo svejedno, ali to u stacionaru, a onda kad sam došla u žensku skupinu već sam sve znala jer su mi profesorice iz stacionara pokazale žensku skupinu i upoznale me s curama, tak da mi je bilo super, samo mi je prvih tjedan dana bilo dosadno jer me još nisu bili upisali u školu. Sad mi se tu sviđa jer se možemo sve dogovoriti s profesoricama i tak. A sad mi više nije baš tak drago da sam tu, iako mi je super, fale mi moji, voljela bi da ih češće mogu vidjeti.

11. Koje su tvoje želje vezane uz školu, obitelj? Gdje se općenito vidiš nakon odlaska iz Dugava?

Pa imam loše ocjene za sad, ali ove godine ću se potruditi da prođem s 4, a voljela bi upisati za manikerku ili prehrambenu srednju školu, ali ne znam jel ću se moći upisati. Voljela bi otići u Zagreb i naći si posao, ali ako bi mogla naći posao doma, onda bi se sigurno vratila kod mame i tate jer mi fale.

Intervju 7

1. Od kuda dolaziš?

Ruralna sredina

2. Tko su članovi tvoje uže obitelji?

Mama i tata su mi umrli, dok sam bila mala, a imam 12 braće i sestara, 5 brata i 7 sestri, s jednim od njih, koji ima 29 godina, i njegovom obitelji živim i svi su stariji od mene, ja sam najmlađa.

3. Opiši ono pozitivno kod svoje obitelji i ono što bi možda htjela promijeniti u svojoj obitelji.

Pa s bratom se slažem, ali ne s njegovom ženom jer se ona postavlja ko da mi je mama i misli da mi može naređivat i sam hoće da s njom budem po cijele dane doma. Sve mi brani, pa se stalno svađamo, a s bratom sam si dobra, to mi je dobro. Još mi je žao da si mi ko braća i sestre nismo u boljim odnosima, neki ne razgovaraju baš jer su se posvađali oko zemlje, meni to nije bitno, ja bi si sam htjela bit dobra s njima. I malo mi je glupo da nismo složni, bar zbog mame i tate i glupo mi je da su dopustili da završim u domu, da me nisu poticali, samo su računali na to da će ovaj brat s kojim živim, da će se samo on brinut za mene i to mi se ne sviđa. A oduvijek želim samo da smo si svi dobri.

4. Kako si gledala na školu i vršnjake prije dolaska u Dugave?

U osnovnoj sa malo markirala, ali niš tak strašno, a onda... upisala sam trgovačku, ali sam markirala, pa sam išla tu na PSP, ali ni tam nisam baš dolazila. S vršnjacima sam si bila super, ali s njima sam markirala i nisam dolazila u školu, pa onda to možda nije bilo tak dobro za mene.

5. Koliko dugo si u Dugavama? Kako to?

Tu sam od početka već dvije godine, a došla sam jer sam markirala, pa sam dobila mjeru da idem na PSP, ali nisam išla i nisam ni doma baš dolazila, skitala sam i tak, zbog toga sam došla tu. Nije mi se dalo ić u školu više me privlačilo družiti se s vršnjacima, još kad su mi rekli da moram na PSP, to mi je bilo tak komplicirano jer sam morala poslije škole još opet u školu i onda nisam dolazila, nije mi se dalo. A sad mi je žao da nisam išla, mislim drago mi je da sam tu završila jer inače ne bi završila školu, ali opet mogla sam i bez toga, da nisam markirala i ne dolazila na PSP.

6. U kakvim si odnosima s ostalim djevojkama u domu?

Pa super sam si sa svima za sad, jedino mi smeta kad su dvolične, jednoj kažu sad jedno, a drugoj nešto deseto. Najbolja sam si s ovima iz sobe, a s drugom sobom tak. Čak i sad kad su otišle ove dvije i dalje su mi one nekak čudne, ko da se drže onak visoko, neke su malo umišljene. Ali ipak nije tak strašno ko prošle godine.

7. U kakvim si odnosima s ostalim korisnicima doma, s drugih odjela?

Meni su svi drugi čudni, ne volim se s njima družiti inače, pa me tak ni ne dira kaj se ne smijemo baš s njima družiti.

8. U kakvim si odnosima s odgajateljicama i odgajateljima?

Pa dobra sam si sa svima, nekad me neke iritiraju, jer me tjeraju da učim nešto kaj sam već završila, ali sve u svemu nema baš nekih problema.

9. Kako provodiš slobodno vrijeme u Domu? (kakvim aktivnostima se bavite, ima li ih dovoljno?)

Prošle godine smo imali crtanje i slikanje neke gluposti i to mi je bilo fora, a ove godine više to nemamo, ne znam zaš. Curama se niš ne da, ne žele ni igrati društvene igre, sam su na mobitelu ili gledaju televiziju i to je to.

10. Opiši svoj boravak u Dugavama. Što se promijenilo?

Prvi put kad sam došla ovdje bilo mi je onak šok! Mislila sam da su sve cure neke umišljene i da ću se stalno svađati i imati problema i bilo mi je teško priviknut se na pravila bez mobitela, ne smiješ ovo ne smiješ ono. A onda sam počela pričati s profesoricama o svemu, počela sam se otvarati i vodili su nas svuda, u kino, kazalište, na koncerte i onda sam se opustila i počela sam se osjećati malo slobodnije. Tak ko da da sam doma tak slično i bilo mi je dobro onda. A s curama sam si postala super iz sobe, s ovim drugima ne s njima smo se svađale i to mi je smetalo i ne znam šta bi dalje rekla, dobro mi je tu, al opet možda bi bilo bolje da nije ni došlo do ovog. Al bit će mi žao kad ću odlaziti jer su mi profesorice ko druga mama i ove cure s kojima sam si dobra će mi faliti.

11. Koje su tvoje želje vezane uz školu, obitelj? Gdje se općenito vidiš nakon odlaska iz Dugava?

Pa ja sam završila trgovačku, ono tri godine i znate da sad moram položiti razliku da mogu upisati i četvrtu godinu, a imam već 17 godina sad ću uskoro napuniti 18, pa su mi rekli da mogu ostati tu još ovu godinu dok ne položim te sve razlikovne jer ću tu imati pomoć i sve, a onda će me najvjerojatnije staviti u neku stambenu zajednicu, zapravo to će mi omogućiti, jer ne bi se baš htjela vratiti doma, previše se svađam s bratovom ženom. Ako ne dobijem stambenu onda bi si našla neki poslić, pa bi išla na stan. Imam i dečka od 19 godina, pa bi možda i s njim živjela, ali to ne znam baš. Voljela bi upisati faksa, još ne znam koji točno, ali voljela bi, od malena sam zamišljala da radim negdje u uredu s računima, pa možda ekonomiju, to bi htjela. A možda bi i otišla kod sestre u Njemačku, jedna sestra mi tam živi sama, pa bi onda s njom bila. Uglavnom, još ne znam točno, ali ne želim se vratiti doma i želim se osamostaliti.